

ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2563

Vol.2 No. 4 October - December 2020

ISSN 2651-1142

วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา

Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา ดำเนินการมาเป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 8 (2563): ตุลาคม – ธันวาคม 2563 ในปีนี้วารสารของเราจะส่งบทความที่ผ่านการพิจารณาคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิให้ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ประเมินคุณภาพวารสารวิชาการเพื่อเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI สำหรับฉบับนี้ยังคงคุณภาพของบทความและเนื้อหาที่น่าสนใจ จำนวน 3 เรื่อง โดยเริ่มจาก

บทความวิชาการเรื่อง สภาพปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เขียนโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงชัย ทองปาน ผู้เขียนได้นำเสนอปัญหา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยจากการสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จำนวน 79 เล่ม ในช่วงปี 2540-2559 โดยผลจากการศึกษาพบว่า ปัญหา และนโยบายที่รัฐควรให้ความสำคัญใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ (2) ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ (3) ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ (4) ด้านความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบของแรงงานข้ามชาติ เพื่อพัฒนาแรงงานข้ามชาติให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของประเทศไทย

บทความวิชาการเรื่องการบริหารจัดการน้ำท่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนพาณิชยกรรมในเมือง กรณีศึกษาชุมชนเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี เขียนโดยนางสาวยุพนรัตน์ พงษ์นัยรัตน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณพงศ์ นพเกตุ ผู้เขียนได้นำเสนอการบริหารจัดการน้ำท่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนพาณิชยกรรมในเมืองของชุมชนเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งประสบปัญหาน้ำท่วมในทุก ๆ ปี โดยบทความเรื่องนี้ได้วิเคราะห์สาเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาอุทกภัยหรือน้ำท่วมชุมชนเมือง และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมในชุมชนเมืองที่ครอบคลุมสาเหตุการเกิดน้ำท่วมไว้ทั้ง 5 สาเหตุ ได้แก่ 1. สภาพภูมิประเทศ 2. ผังเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีที่ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน 3. การสร้างเขื่อน ฝายในภาคอีสานตอนบน 4. พายุตามฤดูกาล และ 5. แผนเผชิญเหตุอุทกภัย การเยียวยา และการฟื้นฟู

บทความวิชาการเรื่องกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด สำหรับการท่องเที่ยวชุมชน เขียนโดยอาจารย์ฤดี เสริมชยุต ผู้เขียนได้นำเสนอการส่งเสริมการตลาดสำหรับท่องเที่ยวชุมชนในยุคประเทศไทย 4.0 โดยรวบรวมเครื่องมือที่ช่วยให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว จำนวน 5 อัน ได้แก่ 1) การโฆษณา 2) การประชาสัมพันธ์ 3) การส่งเสริมการขาย 4) การตลาดทางตรง และ 5) การใช้พนักงานขาย

กองบรรณาธิการวารสารสังคมวิจัยและพัฒนาขอขอบคุณทุกผลงานของคณาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการทุกท่าน ที่ให้ความสนใจเผยแพร่ในวารสารสังคมวิจัยและพัฒนา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทุกท่าน และเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการสายมนุษยศาสตร์อย่างมีคุณภาพต่อไป พบกันใหม่ฉบับหน้า

ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์

บรรณาธิการ

**สภาพปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย:
ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ**

**Problems and Policy Recommendations Related to Transnational
Migrant Workers in Thailand: The Result of Research Synthesis
Supported by the National Research Council of Thailand**

ทรงชัย ทองปาน

Songchai Thongpan

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail: songchaius@yahoo.com

Date Received : 4 September 2020 Date Revised : 14 December 2020

Date Accepted : 15 December 2020 Date Accepted online : 29 December 2020

บทคัดย่อ

ประเทศไทย นับเป็นประเทศปลายทางที่มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัญหา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จำนวน 79 เล่ม ในช่วงปี 2540-2559 ผลจากการศึกษาพบว่า ปัญหา และนโยบายที่รัฐควรให้ความสำคัญใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ (2) ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ (3) ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ (4) ด้านความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบของแรงงานข้ามชาติ เพื่อพัฒนาแรงงานข้ามชาติให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของประเทศไทย

คำสำคัญ ข้อเสนอเชิงนโยบาย แรงงานข้ามชาติในประเทศไทย การสังเคราะห์งานวิจัย

Abstract

Thailand is an employment destination for many transnational migrant workers, especially those from neighboring countries. This article aims to present problems and suggestions related to policies for migrant workers in Thailand. Data was obtained from a research synthesis of 79 volumes of documentation about migrant workers in Thailand, supported by the National Research Council of Thailand (NRCT) and compiled from 1997 to 2016. Results suggest that the state should focus on problems and policies in four areas: (1) utilization; (2) livelihood (3) and health of transnational migrant workers; as well as (4) rights violations, societal impacts, and migrant organizations in order to help transnational migrant workers evolve into more valued and benevolently treated human resources in Thailand.

Keywords: Policy recommendations, Transnational migrant workers, Research synthesis

บทนำ

ประเทศไทย นับเป็นประเทศปลายทางที่มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน ข้อมูลสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว (2563) ประจำเดือนพฤษภาคม 2563 แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตเข้ามาทำงานทั่วราชอาณาจักรจำนวนทั้งสิ้น 2,531,309 คน โดย 91% เป็นแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านใน 4 ประเทศ ได้แก่ เมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เนื่องด้วยสถานการณ์การขาดแคลนแรงงานในระดับล่าง และการแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อลดต้นทุนในการผลิต (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2552)

การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อประเทศไทย ผลกระทบเชิงบวก เช่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับประเทศปลายทาง ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดชะงักจากการขาดแคลนแรงงาน แรงงานข้ามชาติส่งผลดีต่อผู้ประกอบการ อาทิ ทำให้เกิดเสถียรภาพต่อตลาดแรงงาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหากเข้ามาร่วมกับแรงงานไทย สร้างความได้เปรียบด้านต้นทุนแรงงาน ช่วยเพิ่มอุปทานแรงงานเมื่อเกิดการขาดแคลนแรงงานในประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553; พัทธ์พงษ์ กางการ, 2560) ส่วนผลกระทบเชิงลบ อาทิ แรงงานข้ามชาติก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เช่น ทำให้แรงงานไทยระดับล่างมีโอกาสดำรงงานน้อยลง ผลกระทบทางด้านสังคม และวัฒนธรรม เช่น แรงงานข้ามชาติก่อให้เกิดปัญหาสังคม อาทิ ทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้นมีปัญหายาเสพติด การนำสิ่งผิดกฎหมายเข้ามา ทำให้เกิดชุมชนแออัด ทำให้เกิดการกลืนกลายวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ แรงงานข้ามชาติทำให้เกิดปัญหาล้างแ้วล่อม ขยะ น้ำเสีย ผลกระทบทางการเมือง เช่น ปัญหาการละเมิด

สิทธิมนุษยชน ปัญหาการลักลอบเข้ามามีอย่างผิดกฎหมายของแรงงานข้ามชาติ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553; วิทวัส ขุนหนู และประสพชัย พสุนนท์, 2558; พิทักษ์พงศ์ กางการ, 2560)

ด้วยทัศนะเชิงลบที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะปัญหาด้านความมั่นคง ทำให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายที่เน้นไปในเรื่องของความมั่นคงของประเทศ โดยมองว่าการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และความสงบเรียบร้อยของสังคม (ภักดีสิริ แอนิหน, 2560, น. 117) ในขณะที่แรงงานข้ามชาติได้ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะในภาวะของการขาดแคลนแรงงานในระดับล่าง ดังนั้นหากแรงงานข้ามชาติได้รับการดูแลเช่นเดียวกับแรงงานในประเทศ ก็จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้แรงงานข้ามชาติของประเทศไทยได้ โดยเฉพาะการดำเนินการผ่านทางนโยบายต่าง ๆ ทั้งนโยบายในรูปแบบของกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ และนโยบายในรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งไม่ควรเป็นเพียงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแรงงานข้ามชาติเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมทั้งการใช้แรงงานข้ามชาติ การดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติ สุขภาพของแรงงานข้ามชาติ การป้องกันปัญหาความรุนแรง และการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติ เป็นต้น

ดังนั้นบทความครั้งนี้จึงต้องการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ซึ่งได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งปรากฏในรูปของไฟล์ดิจิทัลภายใต้เว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ชื่อว่า ศูนย์ข้อมูล Digital “วช” หรือ Digital Research Information Center โดยเนื้อหาของบทความครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของผลการวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ: องค์ความรู้ และข้อเสนอเชิงนโยบาย” (ทรงชัย ทองปาน, 2563)

สภาพปัญหา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จำนวน ๗๙ เล่ม (รายการอ้างอิง) ซึ่งเป็นผลงานวิจัยในช่วงระหว่างปี 2540-2559 สามารถจำแนกปัญหา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ (2) ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ (3) ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ (4) ด้านปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ

1.1 ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ แม้ในภาคการผลิตของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตร อุตสาหกรรม หรือภาคบริการจะใช้แรงงานข้ามชาติอย่างเข้มข้น เนื่องด้วยคุณลักษณะของแรงงานข้ามชาติเองที่อดทน ขยัน สามารถทำงานที่คนไทยทำไม่ได้ มีจำนวนแรงงานมาก รวมถึงมีต้นทุนในการจ้าง

งานต่ำ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของการใช้แรงงานข้ามชาติในภาคการผลิตของประเทศไทย แต่การใช้แรงงานข้ามชาติก็ยังมีปัญหาหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ (1) ปัญหาด้านตัวแรงงานข้ามชาติ อาทิ ปัญหาในการสื่อสารระหว่างนายจ้างกับแรงงานข้ามชาติ ปัญหาชุมชนแออัด และการแพร่กระจายโรค ปัญหาการหลบหนีนายจ้างของแรงงานข้ามชาติ ปัญหาแรงงานข้ามชาติ มีอัตราการโยกย้าย หรือเปลี่ยนแปลงงานบ่อย ปัญหาการขาดทักษะในการทำงาน เป็นต้น (2) ปัญหาด้านนายจ้าง อาทิ ปัญหาการลักลอบจ้างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย (3) ปัญหาด้านการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ อาทิ นายจ้างไม่สามารถรับแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองมาจดทะเบียนได้ตามเวลาที่กำหนด ปัญหาผู้ปฏิบัติงานยังขาดความเข้าใจในแนวนโยบายร่วมกัน ทำให้ต่างคนต่างปฏิบัติ อัตราค่าธรรมเนียมในการจัดทำใบอนุญาต และค่าประกันตัวแรงงานต่างด้าวมียอดสูง (4) ปัญหาด้านนโยบาย/กฎระเบียบ/กฎหมาย อาทิ ปัญหาความยุ่งยาก และความล่าช้าในการดำเนินงานตามนโยบาย ความไม่ชัดเจนของกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง การจำกัดพื้นที่การทำงานของแรงงาน ทำให้แรงงานขาดความยืดหยุ่นในการเคลื่อนที่ เป็นต้น

1.2 ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ นอกจากปัญหาในส่วนของการใช้แรงงานข้ามชาติแล้ว การใช้ชีวิต ณ ถิ่นปลายทางไม่ได้ราบรื่นเสมอไป ต้องเจอกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นตัวตนเอง และหรือครอบครัว อาทิ ปัญหาด้านภาษา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงาน ความเสี่ยงในเรื่องสุขภาพอนามัย และการเข้าถึงการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ปัญหาเรื่องความมั่นคงและปลอดภัยในทรัพย์สิน ปัญหากระทบกระทั่งกับคนไทยในชุมชน ปัญหาด้านสวัสดิการ เช่น การเข้าไม่ถึงสวัสดิการสังคมของแรงงานข้ามชาติ กับปัญหาที่ชุมชนคนไทยเผชิญจากการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ เช่น ปัญหามลภาวะแวดล้อม

1.3 ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติมีปัญหาด้านสุขภาพดังนี้ (1) ปัญหาในการใช้บริการ เช่น ไม่สามารถเข้ารับบริการได้ทันทั่วถึง มีระยะเวลาในการรอใช้บริการนาน เนื่องจากมีแรงงานข้ามชาติมารับการรักษาเป็นจำนวนมาก แรงงานจำนวนหนึ่งยังไม่มีบัตรประกันสุขภาพ ในกรณีของการประกันสังคมมีจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาเป็นผู้ประกันตนน้อย (2) ปัญหาในการให้บริการ เช่น ผู้ให้บริการมีทัศนคติ และเจตคติทางลบต่อการให้บริการแก่แรงงานข้ามชาติ ผู้ให้บริการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการ กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติ ขาดแคลนบุคลากรผู้ให้บริการ (3) ปัญหาด้านองค์กรผู้ให้บริการ เช่น ปัญหาด้านระบบการให้บริการ ปัญหาด้านภาระงานโดยเฉพาะเมื่อสถานพยาบาลมีบุคลากรจำกัด ปัญหาด้านการเงินเนื่องจากโรงพยาบาลต้องแบกรับค่าใช้จ่ายจากการเรียกเก็บไม่ได้ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี บางโรงพยาบาล ในบางช่วงเวลายังได้รับเงินชดเชยลดลง การประสานความร่วมมือ ในระดับพื้นที่ของจังหวัดมีปัญหา ยังไม่มีการประสานความร่วมมือทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการให้บริการ และการดูแลสุขภาพของแรงงานข้ามชาติเท่าที่ควร มีปัญหาระดับนโยบาย เช่น ปัญหาด้านข้อมูลแรงงานข้ามชาติ ขาดหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ด้านข้อมูลแรงงานข้ามชาติทั้งระบบ ปัญหาด้านนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ รัฐยังไม่มีนโยบาย หรือยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ดี เกิดปัญหาด้าน

ระบบประกันสุขภาพ มีความสับสน บางครั้งขาดการปฏิบัติอย่างเข้มงวด บางครั้งขาดความชัดเจนในการทำงาน นโยบายรัฐในแต่ละปีไม่มีความชัดเจน ทำให้ระดับจังหวัดไม่สามารถตัดสินใจได้

1.4 ด้านความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ

ความรุนแรงที่แรงงานได้รับมักพบได้ในชีวิตประจำวัน และเกิดจากการถูกระงับแรงงานจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ทั้งความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางจิตใจ ความรุนแรงทางเพศ และการเจริญพันธุ์ โดยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ความเป็นคนต่างด้าว เป็นคนย้ายถิ่น ทำให้ต้องปรับตัวกับวัฒนธรรมใหม่ รวมถึงเพศสภาวะ โดยผู้กระทำความรุนแรงมักจะเป็นสามีและผู้ถูกระงับมักจะเป็นภรรยา

นอกจากนี้แรงงานข้ามชาติยังถูกละเมิดสิทธิ การถูกละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากกฎหมาย การถูกละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากนายจ้าง การถูกละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากคนในชุมชน การถูกละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้นจากการที่แรงงานข้ามชาติต้องตกอยู่ในสภาพของการเป็นชายขอบ ทั้งการเป็นชายขอบอันเนื่องมาจากกฎหมาย การเป็นชายขอบอันเนื่องมาจากวัฒนธรรม การเป็นชายขอบอันเนื่องมาจากทางสังคม การเป็นชายขอบอันเนื่องมาจากตัวเอง

อีกทั้งแรงงานข้ามชาติยังถูกมองจากประชาชนคนไทยอย่างมีอคติ การมีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมากในสังคม ได้ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ชุมชนคนไทย ส่วนรัฐไทยมองแรงงานข้ามชาติอย่างหวาดกลัวในแง่ของความมั่นคง มองว่าแรงงานข้ามชาติเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง เป็นปัญหา และจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ

จากสภาพปัญหาทั้ง 4 ด้านข้างต้น มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ

2.1.1 ด้านการจัดทะเบียน รัฐควรปรับเปลี่ยนกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการกำหนดอัตราค่าใช้จ่ายในการยื่นจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ การกำหนดเงื่อนไขด้านระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ การขอต่อใบอนุญาต และการจัดทำเอกสารต่าง ๆ ในการพิสูจน์สัญชาติ รวมถึงขั้นตอนการส่งแรงงานข้ามชาติกลับประเทศต้นทาง การปรับปรุงการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐที่รับขึ้นทะเบียนต่อใบอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติ ควรมีการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการเพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะมาปรับปรุงพัฒนางาน การดำเนินการจดทะเบียนอาจมีการจ้างเจ้าหน้าที่ชั่วคราวมาช่วยงานในช่วงเวลาที่แรงงานข้ามชาติต้องไปขึ้นทะเบียน ควรจัดเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอต่อจำนวนผู้ประกอบการที่มารับบริการ

2.1.2 ด้านการทำงานของแรงงานข้ามชาติ รัฐควรกำหนดมาตรการที่เข้มงวดเพื่อลดปัญหาการเปลี่ยนนายจ้างของแรงงานข้ามชาติ การควบคุมให้ผู้ประกอบการกำหนดค่าแรงของแรงงานข้ามชาติให้เหมาะสม และยุติธรรม การสร้างหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางของแรงงานข้ามชาติ และนายจ้าง

การจัดระบบประกันสังคมที่เหมาะสมกับแรงงานข้ามชาติโดยเรียกเก็บจากแรงงานข้ามชาติ และนายจ้าง นอกจากนี้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน รัฐควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การจ้างแรงงานข้ามชาติเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในกิจการประมง รวมถึงการพัฒนาทักษะให้กับแรงงานข้ามชาติ เพื่อคุณภาพในการทำงาน อาทิ การทำงานดูแลผู้สูงอายุซึ่งกำลังขาดแคลนแรงงานในประเทศ

2.1.3 ด้านการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ควรมีการเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายควบคุมการใช้แรงงานข้ามชาติให้กับผู้ประกอบการโดยเฉพาะผู้ประกอบการในภาคเกษตร ควรมีการพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่างแรงงานไทยกับแรงงานข้ามชาติรัฐ และองค์กรเครือข่ายควรเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ในการบริหารจัดการแรงงานให้กับผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ประกอบการมีการบริหารจัดการคนงานที่ดี และมีการเตรียมความพร้อมแรงงานข้ามชาติก่อนการทำงาน ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและแรงงานข้ามชาติได้เรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกัน

2.1.4 ด้านการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติ รัฐควรดำเนินการในการคุ้มครองสิทธิแรงงานตามกฎหมายให้แก่แรงงานข้ามชาติอย่างจริงจัง มีมาตรการลงโทษที่ชัดเจนต่อนายจ้างได้ตามเหตุผลที่เหมาะสม สร้างกลไกที่เหมาะสมในการเข้าถึงการร้องเรียนในเรื่องสิทธิของแรงงานข้ามชาติตามกฎหมาย หากมีกรณีพิพาทด้านแรงงาน และมีการเลิกจ้าง รัฐจะต้องมีมาตรการในการให้สิทธิแรงงานได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว หรือการหานายจ้างใหม่ ควรสนับสนุนมาตรการที่กำหนดให้มีการตั้งศูนย์รับเรื่องร้องทุกข์ของทั้งแรงงานข้ามชาติ และผู้ประกอบการ

2.1.5 ด้านอื่น ๆ ได้แก่ รัฐควรจัดทำแผนแม่บทการจัดการแรงงานข้ามชาติในระยะยาว ควรสร้างการมีส่วนร่วมของแรงงาน และฝ่ายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการกำหนดนโยบายทุกระดับ จัดตั้งหน่วยงานกลางเฉพาะกิจขึ้นมาโดยมีตัวแทนจาก 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้ประกอบการ ฝ่ายลูกจ้างคนไทย และฝ่ายเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานข้ามชาติ ควรกำหนดนโยบายการจ้างแรงงานข้ามชาติ และระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการจ้างแรงงานข้ามชาติให้ชัดเจน ไม่เปลี่ยนแปลงบ่อย

2.2 ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ

2.2.1 ด้านที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ รัฐควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบ ให้ผู้ประกอบการ และแรงงานข้ามชาติ มีส่วนต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เหมาะสม และเพียงพอต่อความต้องการของคนในพื้นที่ การบริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับแรงงานข้ามชาติควรจัดให้เป็นนโยบายจำเป็นเร่งด่วนของจังหวัด ในการทำงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำงานแบบบูรณาการร่วมกันรวมถึงประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายควรควบคุมผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมการทำงานของแรงงาน และที่อยู่อาศัยที่อาจก่อให้เกิดโรคให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ให้ความรู้แก่คนไทย และแรงงานข้ามชาติในเรื่องสุขลักษณะที่ดีในการอยู่อาศัย

2.2.2 ด้านการทำงานของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ รัฐควรมีกฎ ระเบียบควร

กำหนดให้บริการด้านสุขภาพครอบคลุมถึงด้านการป้องกันสุขภาพ และความปลอดภัยในการทำงาน ควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย โดยควรมีนโยบายในการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อให้แรงงานข้ามชาติได้รับการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ในเรื่องความปลอดภัยสำหรับการทำงานก่อนทำงาน

2.2.3 ด้านการศึกษาของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ รัฐบาลควรกำหนดนโยบายใน

การจัดการศึกษา พัฒนาทักษะ และความสามารถในการแสวงหาความรู้ของแรงงานข้ามชาติ ตลอดจนการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจให้องค์กรภาคเอกชน องค์กรทางสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา การกำหนดขอบข่ายการปฏิบัติงานของหน่วยงานในสังกัด การปรับปรุงระเบียบกฎเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ควรนำผลการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของแรงงานข้ามชาติไปกำหนดขอบข่ายภารกิจของหน่วยงาน และสถานศึกษาในสังกัดที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีเอกภาพชัดเจนต่อไป

2.2.4 ด้านอื่น ๆ ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำงานในเชิงรุกด้วยการลงไป

ทำงานในพื้นที่ โดยอาจใช้กลไกอาสาสมัครเพื่อลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่และตัวแรงงาน รวมถึงการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติควรมีมุมมอง และทัศนคติเรื่องความเท่าเทียม มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานข้ามชาติ

2.3 ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ

2.3.1 ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ รัฐควรเพิ่มมาตรการ กฎ ระเบียบ

ในการเฝ้าระวัง และป้องกันโรคระบาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในกลุ่มแรงงาน ลดความเสี่ยงต่อสุขภาพที่เกิดจากงาน ส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายทางสังคมเพื่อสนับสนุน และดูแลกันด้านสุขภาพ

2.3.2 ด้านแรงงานข้ามชาติกับโรค ได้แก่

1) ด้านโรคมาลาเรีย กระทรวงสาธารณสุขจำเป็นต้องกำหนดนโยบาย

ในการป้องกันโรค โดยเน้นมาตรการในการค้นหาผู้ป่วย และให้การรักษาโดยรวดเร็ว มีนโยบายที่เป็นมาตรฐาน และสามารถประเมินได้ เพิ่มการสื่อสารนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค ส่งเสริมให้นักวิชาการในพื้นที่คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการป้องกัน และควบคุมโรคมาลาเรียโดยเน้นถึงวิถีชีวิตเชิงวัฒนธรรม และความเชื่อ ในส่วนของพื้นที่ชายแดน กระทรวงสาธารณสุขควรเน้นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม และคุ้มค่าที่สุด ควรนำมาตรการที่มีประสิทธิภาพมาขยายผลต่อไป มีการสื่อสารด้านนโยบายระหว่างส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคระดับหน่วยงานเฝ้าระวังโรคมาลาเรียในพื้นที่ ควรให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พนักงานสาธารณสุขข้ามชาติ และอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าวที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ ในส่วนของระดับของสถานประกอบการ หรือนายจ้าง รัฐควร

ปรับปรุงกฎ ระเบียบที่เอื้อให้กลุ่มนายจ้างสามารถกำหนดแนวทางในการช่วยเหลือให้แรงงานข้ามชาติสามารถเข้าสู่ระบบหลักประกันสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข เช่น มาตรการในการจ่ายค่าประกันสุขภาพก่อนล่วงหน้าเพื่อสร้างหลักประกันสุขภาพให้กับแรงงานข้ามชาติ เน้นการขยายโอกาสในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มแรงงานข้ามชาติ อีกทั้งยังส่งผลต่อเนื่องมาถึงการป้องกันโรคในคนไทยด้วย

2) ด้านโรคโควิด-19 ได้แก่ ควรกำหนดนโยบายการป้องกันโรคโดยเน้นการค้นหา และให้การรักษาผู้ป่วยโรคด้วยการมีพี่เลี้ยงสนับสนุนกำกับกับการรับประทายรักษาโรค รัฐควรปรับปรุงกฎ ระเบียบที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขต่างด้าว การบริการสุขภาพของรัฐจำเป็นต้องมีล่าม หรือผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาของแรงงานข้ามชาติเพื่อช่วยในการสื่อสาร หรือให้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่เป็นภาษาเดียวกัน และควรกำหนดกฎระเบียบที่เอื้อต่อการให้ข้อมูลข่าวสารแก่แรงงานข้ามชาติผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ

3) ด้านสุขภาพจิตของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ควรกำหนดกฎระเบียบที่ทำให้มีการตรวจคัดกรองสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการตรวจสุขภาพกาย เมื่อแรงงานข้ามชาติยื่นต่อใบอนุญาตทำงาน ควรจัดตั้งหน่วยงานอิสระขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ การตรวจสอบสถานประกอบการที่มีการใช้แรงงานข้ามชาติ มีการตรวจสอบที่พักอาศัยของแรงงานข้ามชาติเพื่อให้สามารถควบคุมดูแลแรงงานข้ามชาติอย่างทั่วถึง

2.3.3 ด้านการเข้ารับบริการ การให้บริการ และการประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่

1) ด้านสถานะแรงงานข้ามชาติ อาทิ การปรับเปลี่ยนสถานะแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองให้เป็นผู้เข้าเมืองถูกต้องตามกฎหมาย การจ้างแรงงานข้ามชาติถูกกฎหมายกับประเทศคู่ภาคีเพื่อมาทดแทนจำนวนแรงงานที่ขาดแคลน กำหนดมาตรการที่ชัดเจน และรัดกุมเพื่อป้องกันไม่ให้แรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างเคร่งครัด กำหนดจำนวนประชากรแรงงานข้ามชาติในแต่ละพื้นที่ ออกพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองแต่ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานในประเทศไทย

2) ด้านกองทุนลูกจ้างแรงงานข้ามชาติ ควรกำหนดให้มีกองทุนลูกจ้างแรงงานข้ามชาติที่ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานในประเทศไทยโดยการเก็บเงินจากลูกจ้าง และรัฐ การเก็บค่าธรรมเนียมการจ้างแรงงานข้ามชาติจากนายจ้าง การพัฒนาชุดสิทธิประโยชน์ในระบบประกันสุขภาพสำหรับแรงงานข้ามชาติให้มีความเหมาะสม

3) ด้านกลุ่มผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติ และกลุ่มอื่น ๆ ควรมีการกำหนดมาตรการบังคับให้กลุ่มผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพด้วย

4) ด้านรูปแบบ ช่องทาง และทางเลือกในการประกันสุขภาพ รูปแบบ

การประกันสุขภาพที่เหมาะสมคือ การสร้างระบบการประกันสุขภาพในรูปแบบเดียวโดยมีการออกพระราชบัญญัติ หรือการปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินการได้ รวมถึงปรับเปลี่ยนช่องทาง หรือวิธีการประกันตน ควรมีการกำหนดทางเลือกในการได้รับบริการสุขภาพแรงงานข้ามชาติที่ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานในประเทศไทยเพิ่มเติม

5) ด้านการจัดสรรงบประมาณ การกำหนดนโยบาย และแผน

ยุทธศาสตร์ รัฐควรให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ และมีวิธีที่จะสามารถนำเงินในส่วนที่แรงงานข้ามชาติจะต้องจ่ายกลับมาเป็นงบประมาณในการบริหารจัดการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด สำหรับในพื้นที่ชายแดนนั้น ควรมีการกำหนดให้มีการจัดสรรงบประมาณพิเศษเพื่อให้ความช่วยเหลือหน่วยงานสาธารณสุขภาครัฐในพื้นที่ชายแดน

6) ด้านการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ด้านการประกันสังคมของแรงงานข้าม

ชาติ กำหนดกฎ ระเบียบที่สนับสนุน หรือทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของแรงงานข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.4 ด้านการประกันสังคมแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ควรมีมาตรการในการสร้าง

แรงจูงใจในการปฏิบัติตามกฎหมายของนายจ้าง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเข้าสู่ระบบประกันสังคมของลูกจ้าง ควรมีกฎ ระเบียบที่เอื้อให้มีการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายนายจ้าง และลูกจ้างที่เป็นแรงงานข้ามชาติ เพื่อจะได้ประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการสร้างเครือข่ายนายจ้าง และลูกจ้างให้เป็นรูปธรรม ควรมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับนายจ้างที่ไม่นำลูกจ้างที่เป็นแรงงานข้ามชาติมาขึ้นทะเบียนเพื่อรับใบอนุญาตทำงานกับกระทรวงแรงงาน ควรมีกฎ ระเบียบที่เอื้อให้เกิดการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ และระยะเวลาเกิดสิทธิประโยชน์ให้เหมาะสมกับช่วงเวลาทำงานในประเทศไทย ควรมีกฎ ระเบียบที่สนับสนุนให้รัฐดำเนินนโยบายเพื่อเปิดให้แรงงานข้ามชาติได้มีการแสดงตัว และรับรองสถานะของบุคคล ควรมีการบูรณาการในระดับนโยบาย กระทรวงสาธารณสุขควรพัฒนาฐานข้อมูลแรงงานข้ามชาติ และควรปรับปรุงกฎ ระเบียบที่เอื้อต่อการจัดบริการสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

2.4 ด้านความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ

2.4.1 ด้านแรงงานข้ามชาติ ความรุนแรง และการละเมิดสิทธิ ได้แก่ หน่วยงาน

ที่มีหน้าที่ช่วยเหลือแรงงานหญิงข้ามชาติที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัวควรมีมาตรการต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับรายละเอียดในชีวิตของผู้หญิงแรงงานหญิงข้ามชาติแต่ละคน เพื่อวางแผนในการป้องกัน และให้การช่วยเหลือแรงงานหญิงข้ามชาติได้ตรงประเด็น และรอบด้านมากยิ่งขึ้น ในส่วนของบุตรหลานแรงงานข้ามชาติ คณะกรรมการคุ้มครองเด็ก จังหวัดควรมีนโยบาย มาตรการ และแนวทางปฏิบัติในการช่วยเหลือคุ้มครองสิทธิของเด็กที่เป็นผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติในพื้นที่โดยไม่เลือกปฏิบัติ

2.4.2 ด้านนโยบาย และการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ภาครัฐควรมี

มาตรการในกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่อิงกับแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิแรงงาน การปรับปรุงระเบียบ กฎที่เอื้อให้เกิดการสร้างระบบที่เหมาะสมสำหรับการใช้แรงงานข้ามชาติในแต่ละประเภทอุตสาหกรรม และพื้นที่ ควรกำหนดให้การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติเป็นวาระแห่งชาติ ใช้หลักเศรษฐศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ การจัดการทรัพยากรระหว่างผู้ได้ประโยชน์ และผู้เสียประโยชน์ และใช้หลักเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการใช้แรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ควรให้ความสำคัญกับมาตรการทางสังคม มาตรการด้านกฎระเบียบ ได้แก่ ควรมีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน และมีการปรับเปลี่ยนระเบียบบางข้อที่ไม่เหมาะสม โดยควรมีการลงโทษ และเพิ่มโทษในการกระทำผิดของนายจ้าง ผู้นำพา และให้ที่พักพิงแรงงานข้ามชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้กระทำผิดให้ลงโทษรุนแรงกว่านายจ้าง รัฐต้องจำกัดการนำเข้าแรงงานข้ามชาติอย่างเข้มงวด และกำหนดบทลงโทษขั้นสูงสุดต่อสถานประกอบการอุตสาหกรรม คริวเรือน และอื่น ๆ ที่นำเข้าแรงงานข้ามชาติมาใช้อย่างผิดกฎหมาย

สำหรับมาตรการด้านแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ อาทิ รัฐบาลควรมีการจัดระบบการจ้างแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการค้ามนุษย์ให้เป็นระบบ ทั้งระยะสั้น และระยะยาวที่ยั่งยืน กำหนดประเด็นเรื่องแรงงานข้ามชาติ และการค้ามนุษย์ให้เป็นวาระแห่งชาติ และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

ในส่วนของการจัดการด้านการศึกษา ควรจัดให้มีโรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะเด็กที่เป็นคนข้ามชาติเพื่อให้การจัดหลักสูตรให้เด็กที่เข้าเรียนสามารถกลับไปเรียนต่อในประเทศของตนได้ เป็นการลดแรงเสียดทานความไม่พอใจของชาวบ้าน และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

มาตรการด้านแรงงานหลบหนีเข้าเมือง ได้แก่ การเอาผิดกับผู้เกี่ยวข้อง และแรงงานข้ามชาติ ควรมีมาตรการปราบปรามผู้มีอิทธิพลในพื้นที่อย่างเข้มงวด และดำเนินการกับผู้กระทำผิดกฎหมาย และแรงงานต่างด้าวอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญกับมาตรการสกัดกั้น และกวาดล้างแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ภายหลังที่ได้มีการผ่อนผันด้วยการเปิดให้มีการขึ้นทะเบียนแล้ว ควรจัดศูนย์ควบคุมผู้หลบหนีเข้าเมืองที่สามารถรองรับผู้หลบหนีเข้าเมืองได้จำนวนมาก ๆ และดำเนินการให้ครบวงจร ตั้งแต่การจับตัว การควบคุม และการส่งกลับ

ด้านการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว และการปฏิบัติงาน ได้แก่ (1) ด้านองค์กร ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดระบบแรงงานข้ามชาติให้มีความชัดเจนอยู่ในองค์กรเดียวกัน และมีสายบังคับบัญชาที่มีเอกภาพควบคุมตรวจสอบได้ (2) ด้านผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ ควรมีกฎ ระเบียบที่ควบคุมให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง เด็ดขาด เป็นธรรม โปร่งใส ปฏิบัติงานอย่างตรงไปตรงมา มีมาตรการในการให้ความสำคัญกับการแต่งตั้งบุคลากรที่เหมาะสมกับงาน โดยเฉพาะในส่วน of เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง (3) ด้านเครือข่ายการมีส่วนร่วม ได้แก่ กระทรวงแรงงาน และหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น ควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในท้องที่ที่ตนรับผิดชอบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน่วยงานกลาง และเพิ่มความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการ มีกฎ ระเบียบที่เอื้อให้มี

การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มีแรงงานต่างด้าวในพื้นที่หรือในชุมชน ควรมีกฎ ระเบียบที่เอื้อให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการป้องกัน และปราบปรามแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมือง การดำเนินงานของภาครัฐควรมีเอกภาพในการบริหารจัดการด้านแรงงาน (4) ด้านข้อมูล ได้แก่ ควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูล และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลแรงงานต่างชาติ และนายจ้างอย่างเป็นระบบ มีมาตรการในการร่วมมือกันเพื่อศึกษาอุปสงค์ และอุปทานของแรงงานข้ามชาติในรายอุตสาหกรรม (5) ด้านการจัดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ควรมีมาตรการในการพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมือง มีมาตรการในการเร่งปรับปรุงระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ มีการกำหนดนโยบายการอนุญาตให้แรงงานประมงทะเลชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในประเทศไทยให้มากขึ้นโดยเปิดโอกาสให้มีการจดทะเบียนแรงงานชาวต่างด้าวได้ตลอดทั้งปี (6) ด้านการขอใบอนุญาตทำงาน และการกำหนดโควต้า ได้แก่ ควรปรับปรุงกฎ ระเบียบในการกำหนดค่าธรรมเนียมในการขอใบอนุญาต เพื่อให้ค่าธรรมเนียมลดลง และสามารถขอใบอนุญาตทำงานให้กับแรงงานใหม่เพื่อทดแทนแรงงานเดิมที่หลบหนี เปลี่ยนงาน และเปลี่ยนนายจ้าง ควรมีมาตรการในการประสานงานกับรัฐบาลประเทศปลายทางโดยตรง เพื่อกำหนดให้แรงงานเข้ามาในประเทศไทยแบบถูกต้องโดยมีหนังสือเดินทาง และเข้ามาทำงานโดยวีซ่า และ (7) ด้านอื่น ๆ ได้แก่ ควรมีมาตรการในการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไปด้วย มีการกำหนดมาตรฐานการจ้างแรงงานข้ามชาติเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของแรงงานไทย และมีมาตรการในการกำหนดให้นายจ้างกำหนดอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม

2.4.3 ด้านแรงงาน ประกอบไปด้วย (1) ด้านคุณภาพแรงงาน ได้แก่ ควรมีมาตรการในการควบคุมคุณภาพแรงงาน และลดการฟุ้งเฟ้อแรงงานราคาถูก มีการพัฒนาทักษะของแรงงาน (2) ด้านการคุ้มครองแรงงาน ได้แก่ ควรมีมาตรการในการดูแลคุ้มครองแรงงานต่างชาติ โดยเน้นระบบการให้ความคุ้มครองแรงงานผ่านทางระบบประกันสังคม (3) ด้านพื้นที่ ได้แก่ ควรมีการกำหนดพื้นที่อนุญาตแรงงานต่างด้าวให้เหมาะสม และชัดเจน ไม่ควรอนุญาตให้ใช้แรงงานทั่วประเทศ (4) ด้านการควบคุมการเคลื่อนย้าย ได้แก่ ควรมีระเบียบในการควบคุมการเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติให้ชัดเจน กำหนดกฎ ระเบียบเพื่อห้ามไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติออกจากพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต หรือเปลี่ยนแปลงนายจ้าง มีการควบคุมแรงงานที่เข้ามาใหม่อย่างจริงจัง ต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำประวัติ มีกฎ ระเบียบในการกำหนดให้แรงงานข้ามชาติอยู่อาศัยให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแล และป้องกันโรคติดต่อ และ (5) ด้านการทำงาน ควรมีการควบคุมให้มีการจัดทำสัญญาจ้างงานระหว่างนายจ้าง และลูกจ้างแรงงานข้ามชาติให้ทำงานครบตามระยะเวลาที่กำหนดในใบอนุญาต

2.4.4 ด้านผู้ประกอบการ ประกอบด้วย (1) ด้านความรับผิดชอบของนายจ้าง ได้แก่ ควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบที่ทำให้นายจ้างต้องมีส่วนรับผิดชอบผลกระทบที่เกิดจากการจ้างแรงงาน

ต่างชาติ และสร้างความตระหนักให้นายจ้างมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลแรงงานข้ามชาติ (2) ด้านการขึ้นทะเบียนแรงงาน ได้แก่ รัฐและกระทรวงแรงงานควรสนับสนุนส่งเสริมผู้ประกอบการให้ดำเนินการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติให้มากขึ้น (3) ด้านการกำหนดโควตาการจ้างแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ควรมีมาตรการในการกำหนดโควตาการจ้างแรงงานข้ามชาติ โดยควรให้เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของนายจ้าง/ผู้ประกอบการ การเปลี่ยนแปลงนายจ้าง ได้แก่ ควรมีการกำหนดกฎ ระเบียบที่ทำให้นายจ้างสามารถเปลี่ยนแปลงแรงงานข้ามชาติได้เมื่อมีการตกลงยินยอมของนายจ้างทั้งสองฝ่าย การตรวจสอบผู้ประกอบการ ได้แก่ ควรมีกฎระเบียบที่ทำให้มีการตรวจสอบสถานประกอบการอย่างต่อเนื่อง ยุติธรรม และ (4) ด้านความร่วมมือ ได้แก่ ควรมีมาตรการในการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน เพื่อเป็นการสร้างช่องทางและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียในการใช้แรงงานข้ามชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ และมีช่องทางให้ผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการบริหารแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบในระดับประเทศ

สรุปผล และอภิปรายผล

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในปัจจุบันอาจจำกัดอยู่แต่เฉพาะในมิติด้านการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติเพื่อความมั่นคงของประเทศ อย่างไรก็ตามจากการสังเคราะห์งานวิจัยพบว่า ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ด้านปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ ดังนั้นการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ จึงควรที่จะ ครอบคลุมประเด็นดังกล่าว ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ

ประเด็น	ข้อเสนอเชิงนโยบาย
1) การใช้แรงงานข้ามชาติในประเทศไทย	● ด้านการจัดทะเบียน ● ด้านการทำงานของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการที่ใช้แรงงานข้ามชาติ ● ด้านอื่น ๆ
2) ชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ	● ด้านที่อยู่อาศัยของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านการทำงานของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านการศึกษาของแรงงานข้ามชาติ
3) สุขภาพของแรงงานข้ามชาติ	● ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านแรงงานข้ามชาติกับโรค

ประเด็น	ข้อเสนอเชิงนโยบาย
	● ด้านการเข้ารับบริการการให้บริการ และการประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ● ด้านการประกันสังคมแรงงานข้ามชาติ
4) การแก้ไขปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ	● ด้านแรงงานข้ามชาติ ความรุนแรง และการละเมิดสิทธิ ● ด้านนโยบาย และการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ ● ด้านแรงงาน ● ด้านผู้ประกอบการ

ทั้งนี้เนื่องด้วยแรงงานข้ามชาตินับเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศไทย ที่จะนำพาประเทศพัฒนาไทยไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจทดแทนแรงงานในประเทศที่กำลังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานระดับล่าง อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านยังขาดการวางแผนระยะยาว และละเลยสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาในทางกลับกันนโยบายของรัฐกลับเน้นที่ประเด็นความมั่นคงของชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหา ซึ่งพฤษฯ เถาวิล (2553) มองว่า ฐานคิดดังกล่าว เป็นแนวคิดการเมืองในการควบคุมการย้ายถิ่นโดยรัฐไทยใช้การกำกับกับการควบคุมการย้ายถิ่นในลักษณะที่เลือกปฏิบัติเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดแก่ตน (politic of regulation) ดังนั้นน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ (2562) จึงเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวส่งผลทำให้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติมากกว่าสามทศวรรษของประเทศไทยไม่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้นนโยบายของรัฐจึงควรหันกลับมาเน้นในประเด็นอื่นโดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัยในงานสุขภาพอนามัยในการทำงาน การใช้แรงงาน เพื่อมุ่งเน้นการผลิตสินค้าที่ต้องเคารพสิทธิมนุษยชน และสิทธิแรงงาน (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2552, น. 52) การให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของพวกเขา ทั้งในเรื่องคุณภาพชีวิต ชีวิตครอบครัว สวัสดิการในอาชีพ และสังคม สุขภาพ สภาพการทำงาน การศึกษา รวมถึงการแก้ไขปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ การลดความแปลกแยกของแรงงานข้ามชาติกับชุมชน (กานต์มณี ไวยครุฑ, 2557; วีระกุล อรัณยนาถ, 2557; อาจันต์ สงทับ และวุฒิชัย ทองสามสี, 2560)

เอกสารอ้างอิง

- กานต์มณี ไวยครุฑ. (2557). แนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวชาวกัมพูชาในเขตพื้นที่ จังหวัดสระแก้ว. *วารสารบัณฑิตศึกษา*. 11(53), 179-186.
- กิตติชัย ปัญญาวัน และจตุพร เสถียรคง. (2558). *ชุมชนกับการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าว: กรณีศึกษาบ้านต้นโชค ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281966>.
- กิริยา กุลกลการ. (2557). *การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยกับ*

- ต่างประเทศ. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561 จาก
<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281004>.
- คองกระพัน เวฬุสาโรจน์. (2550). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิการได้รับบริการสุขภาพของ
 แรงงานต่างด้าว ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่
 1 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/199767>.
- คริสฐา พานาสันต์. (2557). คุณภาพชีวิตกับความเครียดในกลุ่มแรงงานต่างด้าวชาวเมียนมาร์. สืบค้นเมื่อวันที่
 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289650>.
- จเร ธรรมนิมิต. (2550). การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนจังหวัดตาก.
 สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/212561>.
- จอมขวัญ ขวัญยืน. (2549). การศึกษาการจัดสวัสดิการแรงงานต่างด้าว: กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร. สืบค้น
 เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/179504>.
- จิตาภา ดิษสุธรรม. (2549). ทศนคติของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองต่อการป้องกันปราบปรามแรงงานต่างด้าว
 หลบหนีเข้าเมือง: ศึกษาเฉพาะศูนย์ตรวจคนเข้าเมืองภาคกลาง. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561
 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/171679>.
- จิตรภัทร อันตระกูล. (2552). การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานสาธารณสุขภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้
 ย้ายถิ่นในการให้บริการด้านสาธารณสุขแก่แรงงานต่างด้าวและผู้ติดตามในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.
 สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2561 จาก
<http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/233216>.
- ฉัตรชัย ใจดี. (2546). ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวในกิจการประมงทะเล. สืบค้นเมื่อ
 วันที่ 1 กันยายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/143057>.
- ชญาดา สัจจวิวรรณ. (2558). อำนาจระหว่างหญิงชายกับความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานหญิงข้ามชาติ
 จากประเทศเมียนมาร์. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561 จาก
<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289420>.
- ชนิดา เปล่งเสียง. (2549). ศักยภาพการประสานกลไกในแนวทางทวิภาคีและพหุภาคีในการแก้ไขปัญหา
 แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายจากประเทศพม่า ในยุครัฐบาลทักษิณ (2549-2544). สืบค้นเมื่อวันที่ 10
 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/200840>.
- ชนิดา พิทักษ์โสภณ. (2550). สภาพและปัญหาการทำงานร่วมกันของแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าว:
 กรณีศึกษาบริษัท ส.ประภาคาร จำกัด อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นเมื่อวันที่ 2
 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/193136>.
- ชนนาท รัตนมณี. (2547). แรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายกับปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ สาธารณสุข
 สังคม และเศรษฐกิจ (การติดตามผลภายหลังรัฐบาลมีนโยบายผ่อนผันให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่าง

- ด้าวในกิจการ 6 ประเภท พ.ศ. 2545). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/228515>.
- ชัยวัฒน์ ทวีพิริยะ. (2557). สภาพปัญหาและความต้องการใช้แรงงานต่างด้าว กรณีศึกษาในอุตสาหกรรมไม้อัดไม้ยางและวัสดุแผ่น. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/284275>.
- ฐิติมา จงราชนนท์. (2550). สุขภาพจิตของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในกิจการประมงทะเล. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/202088>.
- ณัฐพล รักชาติ. (2549). การนำนโยบายการจัดระบบแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/177363>.
- ดุขฎิ อายุวัฒน์, อติเรก เร่งมานะวงษ์ และสังคม ศุภรัตนกุล. (2552). ภาวะสุขภาพและการรับบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติในภาคการผลิตเกษตรกรรม กรณีศึกษาดำบลแห่งหนึ่งในภาคอีสาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/217652>.
- เดชา พงษ์พัฒนรักษ์. (2557). การกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/284757>.
- ถวิล เพิ่มเพียรสิน. (2558). การศึกษาการขับเคลื่อนนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เกี่ยวกับปัญหาแรงงานต่างด้าวและการค้ามนุษย์ด้านแรงงาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289892>.
- ทรงชัย ทองปาน. (2563). การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ: องค์ความรู้ และข้อเสนอเชิงนโยบาย. ปทุมธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงศักดิ์ แก้วสุข. (2553). ผลกระทบจากการจ้างแรงงานต่างด้าวชาวพม่าผิดกฎหมายต่อการจัดทำบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/239242>.
- ทัศนวรรณ ภูมิไชยโชติ. (2559). การตัดสินใจทำประกันสุขภาพของแรงงานต่างด้าวชาวเมียนมาตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว พ.ศ. 2557 ในจังหวัดสมุทรสาคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/293468>.
- ธนะพงษ์ โพธิ์ปิติ. (2553). จำนวนแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือจากประเทศพม่า ลาวและกัมพูชาในอนาคต และความต้องการแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือสำหรับภาวะสังคมผู้สูงอายุ. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/229928>.

- ธิติวีร์ สัตยธิตอริย. (2552). การแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานไทยในภาคอุตสาหกรรมก่อสร้างโดยใช้แรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/262126>.
- ธีระพงษ์ ภูริปาณิก. (2546). แรงงานต่างด้าวอาชีพประมงทะเลอำเภอละต๊ะหีบ จังหวัดชลบุรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/GetFulltext/1/136963>.
- นนทพัทธ์ นุริคมนตรี. (2549). วิถีชีวิตแรงงานประมงต่างด้าว: กรณีศึกษาลูกเรือประมงสัญชาติพม่าในชุมชนชาวประมงปากน้ำหลังสวน จังหวัดชุมพร. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/177578>.
- นฤมล วงษ์เดียน. (2558). สมรรถนะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในการให้บริการสุขภาพแรงงานข้ามชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289250>.
- น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ. (2562). พัฒนาการของการดำเนินการต่อแรงงานต่างด้าว, 2521-2551: มุมมองของรัฐและนโยบาย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา. 7(1), 229-250.
- แนบ สุดสงวน. (2553). สถานภาพสิทธิในการรักษาพยาบาลของแรงงานต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/262186>.
- บุญธรรม ศรีวิชัย. (2553). ผลกระทบจากการใช้แรงงานต่างด้าวต่อแรงงานไทยในอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/232489>.
- บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2550). ยุทธศาสตร์การอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/213112>.
- ประสุมิพล พรประภา. (2548). ทักษะชีวิตของแรงงานไทย ที่ทำงานร่วมกับแรงงานต่างด้าวในธุรกิจอุตสาหกรรมปลาหมึกบรรจุกระป๋อง. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/1/184959>.
- ปรีดา รอดนวล. (2551). ชีวิตแรงงานข้ามชาติในชุมชนชนบทไทย: กรณีศึกษาแรงงานสัญชาติพม่าในชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/214710>.
- พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข. (2551). อัตลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติคืนถิ่น กับการต่อรองการพัฒนาของชาวบ้านในจังหวัดลำปาง. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/204870>.
- พระมหาแพง เดชสีโล (ชานิงาน). 2556). การบริหารจัดการการใช้แรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการขนาดย่อมในเขตกรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561 จาก

- <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/281566>.
- พฤษชัย เกาฬวิล. (2553). นโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติของไทย: จากความเกลียดกลัวคนต่างชาติดัง (เหนือกว่า) สิทธิมนุษยชน. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*. 6(3), 1-30.
- พัทธนา เอ็งบริบูรณ์พงศ์. (2551). *การพัฒนาแนวทางการป้องกันโรคมลาเรียที่เหมาะสมสำหรับแรงงานต่างด้าวในเขตชายแดนไทย-พม่า*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/198678>.
- พัชรินทร์ ชันคำ. (2553). *ปัจจัยที่มีผลต่ออุปสรรคการจ้างแรงงานต่างด้าวของนายจ้างในเขตจังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/232219>.
- พิทยา พุสสาย. (2553). *กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กรณีศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ คะยาห์ และกะเหรี่ยง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2560 จาก <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/252137>.
- พิทักษ์พงศ์ กางการ. (2560). ผลกระทบของการค้าแรงงานต่างด้าวต่อความมั่นคงของชาติในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง: กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารราชพฤกษ์*. 15(3), 55-62.
- พิมพ์ใจ ญาณวรพงศ์. (2553). *ปัจจัยที่มีผลต่อการจ้างแรงงานต่างด้าวของผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/234193>.
- พิมพ์ชนก บุลยเลิศ. (2551). *แรงงานต่างด้าวในภาคธุรกิจก่อสร้างในจังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/204876>.
- พิมพ์ชนก ลาพิงค์. (2557). *การบริหารจัดการสิทธิประโยชน์ ความสำเร็จด้านประกันสังคมของสำนักงานประกันสังคม อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ประกันสังคมของแรงงานต่างด้าว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2561 <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/277738>.
- พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2552). แรงงานไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารพัฒนศาสตร์*. 49(3), 39-74.
- พีระ รัตนวิจิตร. (2552). *ผลกระทบของแรงงานประมงทะเลชาวต่างด้าวบริเวณปากน้ำ จังหวัดระยอง ที่มีผลต่อความมั่นคงและการเมืองท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/230500>.
- ภณิการ์ เพชรเขียว. (2549). *การปรับตัวของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญ: ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในบริบทสวนยางจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/173065>.
- ภาคศิริ แอนิน. (2560). แรงงานต่างด้าว: การบริหาร และการจัดการในประเทศไทย. *วารสารศิลปการจัดการ*. 2(2), 117-132.

- มะลิวัลย์ เครือมณี. (2546). รายงานต่างด้าว: ศึกษากรณีผู้ช่วยแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/137043>.
- มาลัยรักษ์ ใจเย็น. (2552). การพยากรณ์ขนาดแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาวและกัมพูชาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2560. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/230909>.
- รัตนา วรยศ. (2549). คุณภาพชีวิตแรงงานสตรีลาวข้ามชาติในจังหวัดหนองคาย. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/214710>.
- โลมฤทัย วงษ์น้อย. (2550). ภาพการจ้างแรงงานต่างด้าวภาคการผลิตเกษตรของอำเภอพบพระ จังหวัดตาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/191644>.
- วันดี โพธิ์พรม. (2558). ประสบการณ์ความเจ็บป่วยของแรงงานข้ามชาติพม่าที่ติดเชื้อเอชไอวี. สืบค้นเมื่อวันที่ มิถุนายน 2561 7 จาก <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289589>.
- วันดี โพธิ์พรม. (2558). ประสบการณ์ความเจ็บป่วยของแรงงานข้ามชาติพม่าที่ติดเชื้อเอชไอวี. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289589>.
- วิชุดา สังขฤกษ์. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการผ่านครรรค์ของแรงงานต่างด้าวในโรงพยาบาลของรัฐ จังหวัดสมุทรสาคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281057>.
- วิทวัส ขุนหนู และประสพชัย พสุนนท์. (2558). ผลกระทบของแรงงานข้ามชาติในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 10(1), 75-94.
- วิภาดา โนตา. (2552). คุณภาพชีวิตแรงงานสตรีลาวข้ามชาติ ในจังหวัดหนองคาย. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/214710>.
- วีระกุล อรัณยะนาค. (2555). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281570>.
- วีระกุล อรัณยะนาค. (2557). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตแรงงานต่างด้าว. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. 6(1), 43-51.
- เวนิกา คันธี. (2554). สภาพสังคม และเศรษฐกิจของแรงงานต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281561>.
- ศรัญญา ศิริวงศ์วัลย์. (2555). การย้ายถิ่น และรูปแบบการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาในโรงงานอุตสาหกรรม เมืองพัทยา. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/287837>.
- ศักดิ์สิทธิ์ ทุมเชียงลำ. (2557). เสียงเงิบในรอยยิ้ม: ภาพสะท้อนบริบทแห่งความเปราะบางซ้ำซ้อนของ

- แรงงานอพยพชาวพม่ากับการเผชิญความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289432>.
- ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์. (2555). การทำให้แรงงานข้ามชาติเป็นปัญหาความมั่นคง: ศึกษากรณีแรงงานพม่าในไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/280218>.
- ศิริพร จันทร์ฉาย และวัลลภ ใจดี. (2555). การพัฒนารูปแบบที่ใช้อธิบายผลของนโยบายต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพและการใช้บริการสุขภาพของกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/285942>.
- ศิริศักดิ์ ธรรมรักษ์. (2540). ปัญหาแรงงานบุคคลต่างด้าวสัญชาติพม่าหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/74425>.
- ศิริไล ชยางกูร. (2555). แรงงานข้ามชาติกับความต้องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/281560>.
- ศุภกิจ ศิริลักษณ์. (2558). รูปแบบการประกันสุขภาพ และการจัดการด้านสุขภาพในแรงงานต่างด้าว และผู้ติดตาม. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/1/289625>.
- ศุภลักษณ์ สุขอร่าม. (2552). ทักษะชีวิตของแรงงานไทยต่อการทำงานร่วมกับแรงงานต่างด้าวในธุรกิจแปรรูปอาหารทะเลในอำเภอเมืองสมุทรสาคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/212615>.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2559). การพัฒนานโยบายการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติภายใต้ประชาคมอาเซียน เพื่อไทยความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/288559>.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). ผลกระทบจากการจ้างแรงงานข้ามชาติของไทยภายใต้ยุคพินิจน์สัญชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2552). ผลกระทบของการนำเข้าแรงงานต่างด้าวต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเมืองการค้าชายแดนแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/261146>.
- สมชาย นันทวัฒน์กรณ. (2552). การเข้าถึงบริการสุขภาพของแรงงานข้ามชาติในสถานีนานามัยสันพระนคร อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/216651>.
- สมศักดิ์ ดารารัตน์โรจน์. (2557). ปัญหาแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยกับความมั่นคง. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/284405>.
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว (2563). สถานการณ์แรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2563 จาก

https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/alien_th/55f7218ef5a7863995444e13701e8f71.pdf.

สุกัญญา เบนนิค. (2549). *การสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่น: ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/196894>.

สุธิมา อารมย์เกลี้ยง. (2558). *กระบวนการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษาสำนักงานจัดหางานจังหวัดปทุมธานี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2560 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/289444>.

สุภาพร พิมลลิขิต. (2548). *ความคิดเห็นของประชาชนต่อผลกระทบของแรงงานต่างด้าวในอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/162409>.

สุสัณหา ยิ้มแย้ม, ชลลิสรา จริยาเลิศศักดิ์ และสุจิตรา เทียนสวัสดิ์. (2551). *คุณภาพชีวิต ปัญหาสุขภาพและพฤติกรรมดูแลสุขภาพด้านอนามัยเจริญพันธุ์ในแรงงานข้ามชาติสตรี*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10

มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/214924>.

อนามัย เทศกะทีก, ทนงค์ศักดิ์ ยิ่งรัตนสุข และวัลลภ ใจดี. (2556). *สิ่งคุกคามทางอาชีวอนามัยและผลกระทบต่อสุขภาพของแรงงานข้ามชาติในกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารแช่แข็ง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/280453>.

อนุรักษ ทศรัตน์. (2554). *การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในกิจการประมงทะเลและการใช้แรงงานต่างด้าว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/268938>.

อมรรัตน์ พิระพล. (2549). *ความคิดเห็นของข้าราชการโรงพยาบาลศูนย์เขตภาคกลาง ต่อการประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าว*. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/171713>.

อมราภรณ์ จรจันทร์. (2550). *การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าสำหรับแรงงานต่างด้าว กรณีศึกษา: อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/192951>.

อรทัย ศรีทองธรรม, สุภาภรณ์ สงค์ประชา, วิศิษฐ์ สงวนวงศ์วาน และสุวารี เจริญมุขยพันธ์. (2556).

ผลกระทบจากแรงงานข้ามชาติดลาว กัมพูชา และพม่า ต่อภาระงานบริการสุขภาพของโรงพยาบาลตามแนวชายแดนในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/278865>.

อรรถยาลักษณ์ ใจบุญ. (2553). *สภาพการทำงานของแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวในโรงงานสิ่งทอ จังหวัด*

ลำพูน. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/234194>.

อรรถสิทธิ์ อัตโทปกรณ์. (2550). การเปรียบเทียบแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย.

สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/190948>.

อรสา ธรรมสรานุกร. (2552). อิทธิพลของแรงงานต่างด้าวต่อผลผลิตภาพการทำงานก่อสร้างอาคาร กรณีศึกษา

จังหวัดเชียงราย. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/2/216900>.

อาจินต์ สงทับ และวุฒิชัย ทองสามสี. (2560). การพัฒนาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างด้าวใน

อำเภอกันทรังษ์ จังหวัดตรัง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. 11(2), 191-205.

อุมาวัลย์ จ्ञานสกุล. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการรักษาวินโรคด้วยระยะสั้นแบบสังเกตโดยตรงของผู้ป่วยวิน

โรคในแรงงานต่างด้าวจังหวัดระนอง. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2561 จาก

<http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/228515>.

การบริหารจัดการน้ำท่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนพาณิชย์กรรม

ในเมือง กรณีศึกษาชุมชนเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี

Suitable Flood Management for Urban Commercial Communities: A Case Study of Urban Communities in Ubon Ratchathani Province

ยุพนรัตน์ พงษ์นัยรัตน์ ณพงค์ นพเกตุ

Yuphonrat Phongnairat, Napong Nophaket

คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Graduate School of Environmental Development Administration,

National Institute of Development Administration

E-mail: yuphonrat@hotmail.co.th

Date Received : 16 December 2020 Date Revised : 25 December 2020

Date Accepted : 25 December 2020 Date Accepted online : 29 December 2020

บทคัดย่อ

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่อยู่ตอนปลายสุดของลำน้ำ 2 สาย ได้แก่ แม่น้ำมูล และแม่น้ำชี ทำให้เมื่อมีฝนตกหนักบริเวณต้นน้ำ น้ำปริมาณมากจากลำน้ำตอนบนไหลลงมาท่วม ทำให้เกิดน้ำท่วมที่ราบลุ่มริมตลิ่งที่อยู่ตอนล่าง โดยเฉพาะพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัด ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนพาณิชย์กรรม บทความเรื่องนี้นำเสนอการบริหารจัดการน้ำท่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนพาณิชย์กรรมในเมือง กรณีศึกษาชุมชนเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสาเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาอุทกภัยหรือน้ำท่วมชุมชนเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมชุมชนเมืองได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชนเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีไม่ได้เกิดจากฝนที่ตกภายในพื้นที่ แต่เกิดจาก 5 สาเหตุ ได้แก่ 1) สภาพภูมิประเทศ 2)ผังเมืองของจังหวัดอุบลราชธานี 3) การสร้างเขื่อน 4) พายุตามฤดูกาล และ 5) แผนเผชิญเหตุอุทกภัย การเยียวยา และการฟื้นฟู เมื่อพิจารณาแผนที่แสดง

น้ำท่วมภาพถ่ายดาวเทียมจากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – พ.ศ. 2562 พบว่า ระดับความรุนแรงน้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานีมีความรุนแรงปานกลาง (Moderate Hazard Flooding) จึงควรกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมสำหรับชุมชน พาณิชยกรรมในเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อลดผลกระทบด้านการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ได้ 8 ข้อหลัก ดังนี้ 1) การบริหารจัดการคณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนบนและคณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนล่าง 2) กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ 3) การสร้างความชัดเจนในบทบาทภารกิจขององค์กรต่าง ๆ 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเชิงรุก 5) การให้ความสำคัญกับปัญหา การผลักดัน ขับเคลื่อนการจัดการร่วมระหว่างกัน 6) การบังคับใช้กฎหมายผังเมืองอย่างจริงจัง 7) จัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านการบริหารจัดการสาธารณภัยด้านน้ำท่วม และ 8) การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมและเข้มแข็งในการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน (Community Base Disaster Risk Management “CBDRM”)

คำสำคัญ น้ำท่วม ย่านพาณิชยกรรม การบริหารจัดการ ชุมชนเมือง

Abstract

Ubon Ratchathani Province is located at the end of two tributaries, the Mun and Chi Rivera. Heavy water flows from high ground can cause flooding in riverside plains, especially in the provincial economic areas of Muang Ubon Ratchathani and Warin Chamrap Districts. These are important commercial community sites. This paper proposes suitable flood management for urban commercial communities through a case studies of Ubon Ratchathani Province urban communities. The aim is to determine the cause and severity of flooding problems and urban flooding in Muang Ubon Ratchathani and Warin Chamrap Districts in Ubon Ratchathani Province, as well as setting appropriate guidelines for fast and efficient urban flood management.

Results were that flooding in urban areas of Ubon Ratchathani Province were not caused by area rainfall but rather by five reasons: 1) topography; 2) Ubon Ratchathani city planning; 3) dam construction; 4) seasonal storms; and 5) action planning for flood events, remedies, and restoration. Studying flood maps and satellite images from the Geo-Informatics and Space Technology Development Agency (GISTDA) from 2011 to 2019 revealed a moderate level of flooding danger in Ubon Ratchathani Province (moderate

flooding danger). These findings suggest that appropriate solutions should be found for the urban commercial community of Ubon Ratchathani Province to reduce loss of life and property. Eight main initiatives may be considered: 1) managing the Upper and Lower Mun River Basin Committees; 2) setting goals and directions and formulating an integrated work plan; 3) Boosting clarity about roles and missions of different organizations; 4) encouraging proactivity among relevant agencies in problem-solving; 5) focusing on advocacy and motivation issues; 6) strictly enforcing urban planning laws; 7) preparing flood disaster management information; and 8) building communities self-preparedness and strength in disaster management (community-based disaster risk management or CBDRM)

Keywords : Flood, Commercial district, Management, Urban Community.

บทนำ

ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติเป็นประจำทุกปีโดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมที่มักเกิดบริเวณพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นที่ราบภาคกลาง ที่ราบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีน้ำท่วมบ่อยครั้ง สถานการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นมีระดับความรุนแรงและความเสียหายมากน้อยแตกต่างกันไปตามตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และลักษณะทางภูมิประเทศ การเกิดน้ำท่วมในแต่ละครั้งได้สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศในพื้นที่นั้น ๆ และยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นลูกโซ่ไปยังภาคส่วนอื่นอีกเป็นจำนวนมาก สำหรับจังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นแอ่งกระทะ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 100-760 เมตร เป็นพื้นที่ราบสูงลาดเอียงไปทางตะวันออกมีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตกับจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ตั้งของจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ในจุดหลักในการรับน้ำมาจากภาคอีสานตอนบนและล่าง โดยเฉพาะจากจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นพื้นที่รวมแม่น้ำสายหลัก 2 สาย คือ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีที่ไหลผ่านอำเภอเมืองอุบลราชธานีจากทางทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วจึงไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณฝนเฉลี่ยของจังหวัดอื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุบลราชธานีอยู่ในเขตที่มีปริมาณฝนค่อนข้างสูง โดยฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมจนถึงปลายเดือนตุลาคม ในช่วงปลายฤดูฝนมักจะมีพายุดีเปรสชันทำให้ฝนตกชุก บางปีอาจจะมีภาวะน้ำท่วม โดยเฉพาะบริเวณที่ใกล้ริมตลิ่งของแม่น้ำต่าง ๆ มักจะประสบกับปัญหาน้ำเอ่อล้นตลิ่งท่วมบ้านเรือน เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดปลายน้ำซึ่งได้รับผลกระทบจากปริมาณน้ำหลากที่ไหลลงมาจากจังหวัดตอนบนของภาค ประกอบกับจังหวัดอุบลราชธานีเคยเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปีพ.ศ. 2521 ปีพ.ศ. 2545 และปีพ.ศ. 2554 และล่าสุด ปีพ.ศ. 2562 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่สุดในรอบ 40 ปี

มีระดับน้ำที่ 10.83 เมตร ในขณะที่สถิติสูงสุดที่เคยเกิดขึ้นอยู่ 10.77 เมตร เมื่อปี 2554 (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุบลราชธานี, 2562) พบว่า ในอดีตจนถึงปัจจุบันจังหวัดอุบลราชธานีเกิดสถานการณ์น้ำท่วมหลายครั้งและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เห็นได้จากเหตุการณ์น้ำท่วมในปีพ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา มีพื้นที่ประสบภัยทั้ง 25 อำเภอ 95 ตำบล 475 หมู่บ้าน และในเขตพื้นที่เศรษฐกิจ 2 อำเภอ 2 เทศบาล 29 ชุมชน ได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภวารินชำราบ มีครัวเรือนได้รับความเดือดร้อนจำนวน 87,563 ครัวเรือน พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ปศุสัตว์ พื้นที่เชิงพาณิชย์ ที่พักอาศัย ถนน สะพาน พนังกันน้ำ ตลอดจนสถานที่ราชการต่างได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุบลราชธานีประมาณการมูลค่าความเสียหายเท่ากับ 2,027.20 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2562) นับว่าเป็นมูลค่าความเสียหายที่สูงมาก จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดการให้มีเหมาะสมโดยเฉพาะเขตพื้นที่เศรษฐกิจ 2 อำเภอ เนื่องจากเป็นชุมชนเมืองตั้งอยู่ในบริเวณที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง หากเกิดอุทกภัยจะมีมูลค่าความเสียหายเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นบทความเรื่องนี้จึงต้องการนำเสนอการบริหารจัดการน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชนเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีตามแผนเผชิญเหตุอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2562 โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อทราบสาเหตุและระดับความรุนแรงของปัญหาอุทกภัยหรือน้ำท่วมชุมชนเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมชุมชนเมืองได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว โดยศึกษาจากกรณีศึกษาความสำเร็จในการแก้ปัญหา น้ำท่วมของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดลพบุรี เมื่อปีพ.ศ. 2553

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับน้ำท่วม

อุทกภัยหรือน้ำท่วม เป็นสาธารณภัยที่เกิดจากฝนตกหนักและฝนตกสะสมเป็นเวลานาน ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมฉับพลัน น้ำท่วมขัง และน้ำล้นตลิ่ง ส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน สิ่งสาธารณประโยชน์และทรัพย์สินของประชาชนได้รับความเสียหาย โดยมีสาเหตุหลักจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดปกคลุมทะเลอันดามันและประเทศไทยในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดปกคลุมอ่าวไทยและภาคใต้ในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ร่องมรสุมที่พาดผ่านภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง รวมถึงหย่อมความกดอากาศต่ำ และพายุหมุนเขตร้อน (ดีเปรสชัน โซนร้อน และไต้ฝุ่น) (คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ, 2558)

อุทกภัยหรือน้ำท่วมโดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้ตามขนาดอุทกภัย ได้ 3 ชนิด (วิชา นิยม, 2535) ได้แก่

1. Long – rain Flood น้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้เกิดจากฝนตกติดต่อกันนานหลายชั่วโมง หลายวัน หรือหลายสัปดาห์ ฝนจะมีความหนักเบา ปานกลาง น้ำท่วมหรือรูปแบบนี้จะทำให้น้ำท่วมขังในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นสภาวะการระบายน้ำท่วมที่เกิดจากระบบระบายน้ำไม่มีประสิทธิภาพ มักจะเกิดบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและบริเวณชุมชนเมืองใหญ่ ๆ

2. Flash Flood น้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้เกิดจากฝนตกหนักในพื้นที่ที่ไม่ค่อยกว้างนัก เป็นพายุฝนฟ้าคะนอง ตกหนักและมีความรุนแรงมาก มักเกิดบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาในบริเวณนั้นอาจจะไม่มีฝนตกหนักมาก่อนเลย แต่มีฝนตกหนักมากในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่อยู่ห่างออกไปหรือเกิดจากเขื่อนพัง เนื่องจากน้ำท่วมฉับพลันรุนแรงและเคลื่อนตัวด้วยความเร็วมาก มีโอกาสที่จะป้องกันหรือหลบหนีได้น้อย ดังนั้นความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมฉับพลันจึงมีมากทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สิน

3. Tidal Flood น้ำท่วมหรืออุทกภัยหรือน้ำหลากลักษณะนี้จะเกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเล ที่เกิดจากการโหมกระหน่ำพื้นที่ชายฝั่งของคลื่นในทะเลที่มีขนาดใหญ่จากการเกิดแผ่นดินไหวของโลกบริเวณใต้ท้องทะเล ทำให้เกิดคลื่นยักษ์เข้าโหมกระหน่ำพื้นที่ชายฝั่งอย่างรุนแรง หรือเกิดจากลมพายุ เช่น ลมพายุไต้ฝุ่นที่พัดพาเอาน้ำทะเล ก่อตัวเป็นคลื่นขนาดใหญ่เข้าโหมกระหน่ำชายฝั่งของประเทศญี่ปุ่น หรือเกิดจากระดับน้ำทะเลที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับตลอดเวลา เช่น ปากแม่น้ำเจ้าพระยา มีอัตราการไหลของน้ำลงสู่ทะเลค่อนข้างสูง และกรุงเทพมหานครอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเพียง 1-1.5 เมตร เมื่อมีฝนตกลงมาทำให้น้ำไม่สามารถระบายออกสู่ทะเลได้ทัน จึงทำให้น้ำท่วมได้เช่นกัน

เมื่อแบ่งอุทกภัยหรือน้ำท่วมตามขนาดการเกิด สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

1. Large – area Flood น้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีขนาดกว้างมาก อาจเกิดจากสาเหตุใดก็ได้ที่ได้กล่าวมา ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัย หรือสภาวะอากาศที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งน้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้หากเกิดขึ้นแล้วจะมีน้ำไหลหลากอยู่เป็นเวลานาน ครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง เช่น การเกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเกิดจากพายุดีเปรสชันพัดพาเอาไอน้ำจากทะเลมาตกบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. Small – area Flood น้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีขนาดเล็กและเกิดในช่วงเวลาสั้น ๆ เนื่องจากฝนตกหนัก มักจะเป็นฝนแบบ Thunderstrom ทำให้น้ำไม่สามารถซึมลงดินได้ทัน การเกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัยชนิดนี้จึงเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น มักจะเกิดในประเทศแถบร้อนและชุ่มชื้น

ลักษณะของน้ำท่วมหรืออุทกภัยมีความรุนแรง และมีรูปแบบต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ โดยลักษณะของการเกิด วัชรวิระพันธ์ (2533) และเล็ก จินดาสงวน (2545) ได้แบ่งสาเหตุการเกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัยไว้ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ลักษณะการเกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัยที่มีสาเหตุจากเหตุการณ์ทางธรรมชาติ มีความรุนแรงแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมแต่ละพื้นที่ เช่น น้ำป่าไหลหลาก หรือน้ำท่วมฉับพลัน น้ำท่วม หรือน้ำท่วมขัง น้ำล้นตลิ่ง

2. ลักษณะการเกิดน้ำท่วมหรืออุทกภัยที่มีสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่า การพัฒนาชุมชน การทำลายคันป้องกันน้ำท่วม และการสูบน้ำบาดาล

ในขณะที่สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (2553) ระบุสาเหตุของน้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานีไว้ 2 สาเหตุหลัก

1. สาเหตุจากธรรมชาติ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศ ร่องมรสุมและลมประจำท้องถิ่น เช่น ในปีพ.ศ. 2554 เกิดปรากฏการณ์ลานีญา ฝนที่มาเร็วกว่าปกติและปริมาณฝนสะสมทั้งประเทศตั้งแต่เดือนมกราคม – ตุลาคม พ.ศ. 2554 พายุปีพ.ศ. 2554 ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจากพายุที่เคลื่อนตัวมาจากทะเลจีนใต้ ทั้งหมด 5 ลูก ได้แก่ พายุโซนร้อนไหหม่า นกเต็น ไทกอง เนสาด และนาลแก การใช้ที่ดินริมตลิ่ง หรือพื้นที่น้ำหลาก ป่าบุ่งป่าทามทำให้สภาพพื้นที่รับน้ำมีความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นอุปสรรคในการรองรับ ซึมซับและการไหลของน้ำ เมื่อปริมาณน้ำจากพื้นที่เหนือน้ำมูล น้ำชี และลำน้ำสาขาไหลลงมารวมกันก่อนไหลผ่านลำน้ำมูลในพื้นที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภวารินชำราบ เช่น ในปีพ.ศ. 2562 ซึ่งมีพื้นที่จำกัดของการระบายน้ำ ตามสภาพของลำน้ำจากอำเภอเมืองอุบลราชธานี ถึงอำเภูปิบูลมังสาหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นคอขวดและท้องน้ำมีความลาดชันน้อยมาก รวมทั้งมีเกาะแก่งธรรมชาติในแม่น้ำมูลบริเวณด้านท้ายน้ำจึงเป็นอุปสรรคขัดขวางการระบายน้ำ

2. สาเหตุจากการพัฒนาเมือง พื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานีมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็วในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมา ในแง่การใช้ที่ดิน จากสภาพพื้นที่ที่ใช้สำหรับการเกษตร อาชีพเพาะปลูก และการประมง ค่อย ๆ ถูกเปลี่ยนไปเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น นับจากการสร้างถนนเลี้ยวเมืองสาย 231 การสร้างสะพานสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช การถมที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ของตนเองในการสร้างมหาวิทยาลัยราชธานี และห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ในการก่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนนทำให้เกิดการปิดกั้นการไหลของน้ำ รวมทั้งการอนุมัติให้เช่าที่ดินของราชพัสดุบริเวณริมถนนสถิตย์นิมานกาล ช่วงจากใต้สะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ฝั่งอำเภวารินชำราบทั้งสองข้างทาง ยาวไปจนถึงสะพานข้ามกุดปลาขาวเป็นระยะทางประมาณ 2.50 กิโลเมตร ส่งผลให้พื้นที่แก้มลิงที่เคยเป็นที่รับน้ำที่ผ่านมามีหายไปจากการถมที่ก่อสร้างห้างสรรพสินค้า ร้านค้าต่าง ๆ มากมาย และการก่อสร้างโครงสร้างขวางทางน้ำธรรมชาติทำให้มีผลกระทบต่อการระบายน้ำและก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมด้วยเช่นกัน

หลักการจัดการพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วม 2P2R

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ม.ม.ป) ได้มีการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยพยายามขับเคลื่อนภารกิจภายใต้แผนงาน/โครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการสาธารณภัยให้ครอบคลุมทั้งก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัยการดำเนินงานในการส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยแบ่งตามวัฏจักรของการบริหารจัดการภัยพิบัติตามหลัก 2P2R ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการสาธารณภัยระดับสากลที่มุ่งเน้นการป้องกันภัยเชิงรุกและจัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

P1 (Prevention and Mitigation) ด้านการป้องกันและลดผลกระทบ ที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินมาตรการที่ใช้โครงสร้าง (Structure Measures) ซึ่งเน้นการก่อสร้าง เพื่อป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่สอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงภัย

P2 (Preparedness) ด้านการเตรียมความพร้อม ได้มุ่งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายให้มีความพร้อมในการรับมือและจัดการภัยพิบัติเชิงรุก โดยเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการภัยพิบัติในเบื้องต้น พร้อมส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในระดับพื้นที่

R1 (Response) ด้านรับมือการบริหารจัดการภาวะฉุกเฉิน เพื่อคลี่คลายสถานการณ์วิกฤติให้เข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็วที่สุด ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจฯ และการประกาศพื้นที่ประสบภัยพิบัติการใช้ระบบการสั่งการในภาวะวิกฤติ (Incident Command System: ICS) ที่สอดคล้องกับระบบการจัดการตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยพ.ศ. 2550 ในการบริหารจัดการสาธารณภัยเพื่อการประสานงานและความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานภาครัฐองค์กรเอกชนและภาคประชาชน

R2 (Recovery) ด้านการฟื้นฟูบูรณะการดำเนินการฟื้นฟูหลังเกิดสาธารณภัย โดยได้เร่งฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบให้กลับสู่ปกติโดยเร็วและให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค อำนวยความสะดวกด้านสิ่งสาธารณูปโภค บริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว ฟื้นฟูสิ่งสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเบื้องต้นตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2556

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

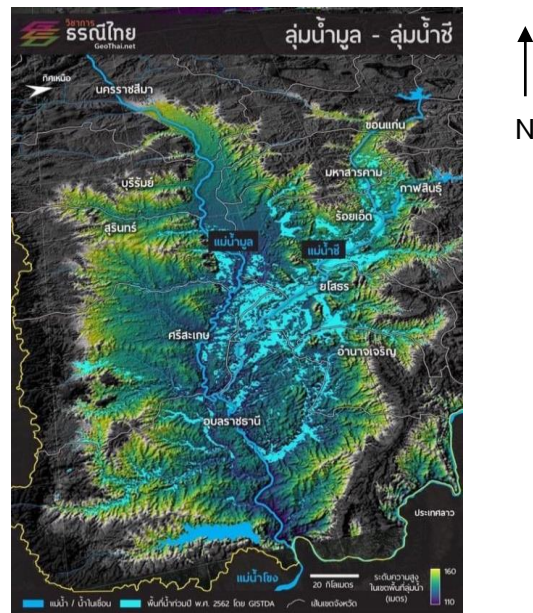
1. สาเหตุน้ำท่วมชุมชนเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา จังหวัดอุบลราชธานีประสบภัยน้ำท่วมจำนวน 24 ครั้ง ในจำนวนนี้เป็นน้ำท่วมใหญ่ จำนวน 11 ครั้ง และถึงขั้นรุนแรงมากถึง 6 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2481 พ.ศ. 2493 พ.ศ. 2521 พ.ศ. 2545

พ.ศ. 2554 และพ.ศ. 2562 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากปริมาณน้ำฝนในจังหวัดอุบลราชธานีเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือเฉลี่ยรายปีพบว่า เมื่อสิ้นสุดเดือนกรกฎาคมของทุกปี จะมีปริมาณน้ำฝนสะสมประมาณร้อยละ 90 ของปริมาณน้ำฝน ในแต่ละปีโดยจังหวัดอุบลราชธานี มีปริมาณน้ำฝนสะสมรายปีระหว่าง 1,300 - 1,800 มิลลิเมตร และปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยของแม่น้ำมูลจะสูงสุดในช่วงเดือนกันยายน - ตุลาคมของทุกปี

ลักษณะน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นแบบ Long – rain Flood เกิดจากฝนตกติดต่อกันนานหลายชั่วโมงหลายวัน หรือหลายสัปดาห์ ความแรงของฝนจะมีความหนักเบาถึงปานกลาง ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในช่วงระยะเวลาหนึ่ง มักเกิดบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและบริเวณชุมชนเมืองใหญ่ ๆ ที่มีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปแผ่เป็นบริเวณกว้าง เนื่องจากไม่สามารถระบายน้ำได้ทัน (วิชา นิยม, 2535) รวมถึงมีปริมาณน้ำสะสมจำนวนมากที่ไหลมาจากภาคอีสานตอนบน โดยเฉพาะจากจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นพื้นที่รวมแม่น้ำสายหลัก 2 สาย คือ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีที่ไหลผ่านอำเภอเมืองอุบลราชธานีจากทางทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วจึงไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม จึงส่งผลให้เกิดน้ำล้นตลิ่ง ระบายลงสู่ลำน้ำ หรือออกสู่ปากน้ำไม่ทัน ทำให้น้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร ที่นา บ้านเรือน โรงเรียน วัด ได้รับความเสียหาย ทางคมนาคมถูกตัดขาด สะพานหรือทางข้ามชำรุด (วัชร วีระพันธ์ (2533), เล็ก จินดาสงวน (2545)) โดยสามารถสรุปสาเหตุน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชนเมืองได้ดังนี้

1) ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ (ดังภาพที่ 1) ที่ตั้งของจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ในจุดหลักในการรับน้ำมาจากภาคอีสานตอนบนและตอนล่าง โดยเฉพาะจากจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นพื้นที่รวมแม่น้ำสายหลัก 2 สาย คือ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีที่ไหลผ่านอำเภอเมืองอุบลราชธานีจากทางทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วจึงไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม มีการใช้ที่ดินริมตลิ่ง หรือพื้นที่น้ำหลาก ป่าบุ่งป่าทามทำให้สภาพพื้นที่รับน้ำมีความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นอุปสรรคในการรองรับ ซึ่ซึมซับและการไหลของน้ำ เมื่อปริมาณน้ำจากพื้นที่เหนือน้ำมูล น้ำชี และลำน้ำสาขาไหลลงมารวมกันก่อนไหลผ่านลำน้ำมูลในพื้นที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี และอำเภวารินชำราบ จึงทำให้มีพื้นที่จำกัดของการระบายน้ำ ตามสภาพของลำน้ำจากอำเภอเมืองอุบลราชธานีถึงอำเภอบึงสามพัน ซึ่งมีลักษณะเป็นคอขวดและท้องน้ำมีความลาดชันน้อยมาก รวมทั้งมีเกาะแก่งธรรมชาติในแม่น้ำมูลบริเวณด้านท้ายน้ำ จึงเป็นอุปสรรคขัดขวางการระบายน้ำ (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2553) จึงทำให้ชุมชนบ้านหาดสวนยา บ้านทัพไทย ชุมชนบ้านช่างหม้อ บ้านคูเต๋อ บ้านท่าอ้อยบ้านท่ากกแห่ และเทศบาลเมืองวารินชำราบ ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ริมน้ำมูลได้รับผลกระทบน้ำท่วมทุกปี (ดังภาพที่ 2-8)

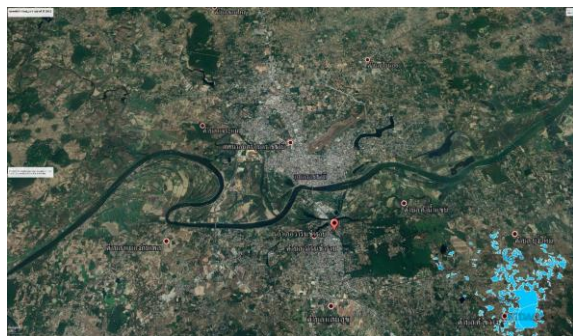
ภาพที่ 1 ภูมิศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(BBC News, 2563)

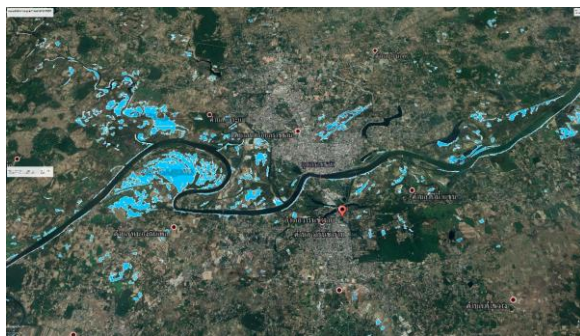
ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2554

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2557

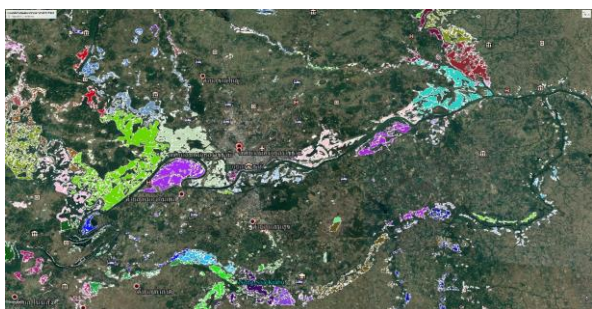
ภาพที่ 4 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2558

ภาพที่ 5 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2559

ภาพที่ 6 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2560 ภาพที่ 7 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2561

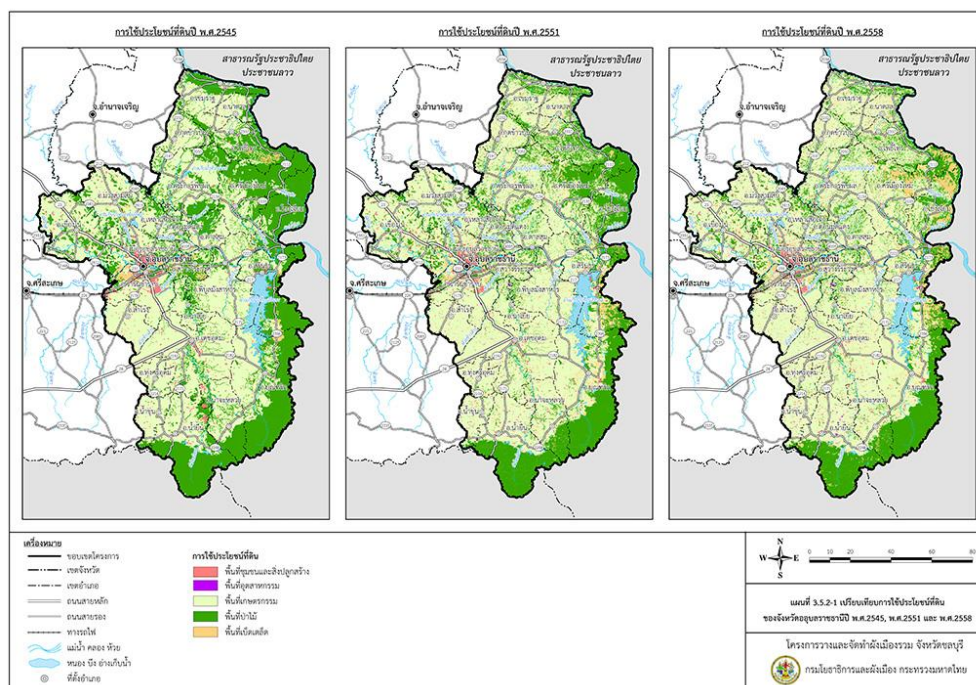

สีแดงบนแผนที่น้ำท่วมในภาพที่ 8 คือ
พื้นที่น้ำท่วมที่มาจากลำน้ำสาขา
ลุ่มน้ำมูล และลุ่มน้ำชี

ภาพที่ 8 แสดงพื้นที่น้ำท่วมจังหวัดอุบลราชธานี ปีพ.ศ. 2562

2) **ผังเมืองของจังหวัดอุบลราชธานี** ในหลายพื้นที่ที่มีสาเหตุมาจากปัญหาผังเมืองที่ปล่อยให้มีการถมทางน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการก่อสร้างที่กีดขวางทางไหลของน้ำ มีทั้งบ้านเรือน อาคารพาณิชย์ โครงการพัฒนาของรัฐ และสถานที่ราชการ ขณะที่การก่อสร้างถนนส่วนใหญ่ไม่มีทางระบายน้ำหรือมีแต่ขนาดเล็กมาก ทำให้ถนนกลายเป็นเขื่อนที่ยาวขวางกั้นการไหลของน้ำ การสร้างสะพานที่แคบ เมื่อมีน้ำไหลมาพร้อมผักตบชวา น้ำจะล้นขึ้นสะพานและอุดตันจนน้ำไหลไม่ได้ สอดคล้องกับข้อค้นพบของสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (2553) เนื่องจากพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานีมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็วส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้มีขนาดพื้นที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง (ดังภาพที่ 9) ในขณะที่พื้นที่เบ็ดเตล็ด พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีขนาดพื้นที่เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาเศรษฐกิจ (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558) ในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมา ในแง่การใช้ที่ดินจากสภาพพื้นที่ที่ใช้สำหรับการเกษตร อาชีพเพาะปลูก และการประมง ค่อย ๆ ถูกเปลี่ยนไปเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น นับจากการสร้างถนนเลียบเมืองสาย 231 การสร้างสะพานสมเด็จพระศรีนครินทร์ การถมที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ของตนเองในการสร้างมหาวิทยาลัยราชธานี และห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ ในการก่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนนทำให้เกิดการปิดกั้นการไหลของน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของทวีศักดิ์ หนูเอียด และคณะ (2558) รวมทั้งการอนุมัติให้เช่าที่ดินของราชพัสดุบริเวณริมถนนสถิตย์นิมานกาลในช่วงจากใต้สะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ผังอำเภอวารินชำราบทั้งสองข้างทาง ยาวไปจนถึงสะพานข้ามกุดปลาขาวเป็นระยะทางประมาณ 2.50

กิโลเมตร ส่งผลให้พื้นที่แก้มลิงที่เคยเป็นที่รับน้ำที่ผ่านมาย้ายไปจากการถมที่ก่อสร้างห้างสรรพสินค้า ร้านค้าต่าง ๆ มากมาย และการก่อสร้างโครงสร้างขวางทางน้ำธรรมชาติทำให้มีผลกระทบต่อการระบายน้ำและก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ดังนั้นภาครัฐควรเร่งหาทิศทางการไหลบ่าของน้ำใหม่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ตามด้วยปลูกพืชริมน้ำและขุดลอกลำน้ำ จากนั้นการทำแก้มลิงบริเวณริมน้ำมูลเพราะในอนาคตพื้นที่ดังกล่าวอาจจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น และประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติให้คงอยู่หรือฟื้นฟูให้กลับสู่การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม (กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558)

ภาพที่ 9 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดฉะเชิงเทรา

(กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2558)

3) การสร้างเขื่อน ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีการแบ่งภูมิโนศนออกเป็น แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช โดยมีสายน้ำไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่เป็นแม่น้ำนานาชาติทางทิศตะวันออกของภูมิภาคในแอ่งสกลนคร มีสายน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำสงคราม และยังมีสายน้ำกลางและเล็ก ๆ อีกหลายสาย เช่น น้ำเลย น้ำฮวย ฯลฯ ส่วนแอ่งโคราขมีแม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำชีและแม่น้ำมูล และมีแม่น้ำสาขาอีกหลายสาย เช่น น้ำพอง ลำตะคอง ลำพระเพลิง ฯลฯ ในการจัดการน้ำที่ผ่านมา วิธีการหลักที่รัฐนำมาใช้ในการจัดการน้ำ คือ การสร้างเขื่อนทำให้ลุ่มน้ำในภาคอีสาน โดยเฉพาะลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล มีเขื่อนมากที่สุดในประเทศไทย ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปากแม่น้ำมูลที่โขงเจียม ตัวอย่างเขื่อนและฝาย (ดังภาพที่ 10-13) จากการสำรวจสายน้ำของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า สายน้ำเล็ก ๆ เต็มไปด้วยฝายคอนกรีต ตั้งแต่

ต้นน้ำจนเกือบถึงปากแม่น้ำก่อนไหลลงน้ำโขง ฝ่ายเหล่านี้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปสร้างโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อสร้างเสร็จแล้วปล่อยทิ้งไว้ นอกจากการออกแบบจะไม่เหมาะสมแล้ว ยังไม่มีการบำรุงรักษาอีกด้วย ทำให้เมื่อเกิดฝนตก ฝ่ายบางแห่งได้พังลงมา และทำให้น้ำลงมาตอนล่างอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เกิดอุทกภัยในพื้นที่ท้ายน้ำอย่างรวดเร็วขณะที่เขื่อนและอ่างเก็บน้ำได้ทำให้เกิดอุทกภัยที่รุนแรงในระดับของภัยพิบัติ ดังนั้นภาครัฐควรมีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการน้ำท่วมจากปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเมือง (เฉลิมเกียรติ คงวิเชียรวัฒน์, 2561) ให้ครอบคลุมในทุกมิติ เช่น ด้านผังเมือง การดำเนินการก่อสร้างพัฒนาสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของทุกหน่วยงาน และวิถีความเป็นอยู่ การทำมาหากินของประชาชนในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเกิดน้ำท่วมและวิธีการแก้ปัญหาย่างยั่งยืน ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ต้องพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำทั้งหมด ทั้งน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเสีย รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหของการบริหารจัดการน้ำท่วมให้มีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน สามารถดำเนินการได้ทั้งเชิงรุกในภาวะปกติ ในภาวะวิกฤต และช่วงฟื้นฟู ทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง และมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง ที่เหมาะสมกับสภาพสังคม ภูมิประเทศ การใช้ที่ดินของแต่ละลุ่มน้ำตามศักยภาพลักษณะลุ่มน้ำ (Basin – Based Approach) รวมถึงการมีแผนระยะเวลาดำเนินการ แผนระยะปานกลาง และแผนระยะยาว

ภาพที่ 10 เขื่อนมหาสารคาม

(งานประชาสัมพันธ์ สำนักงานชลประทานที่ 6 จังหวัดขอนแก่น, 2562)

ภาพที่ 11 เขื่อนราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

(ไทยรัฐออนไลน์, 2562)

ภาพที่ 12 ฝ่ายลำเซบาย จังหวัดอำนาจเจริญ

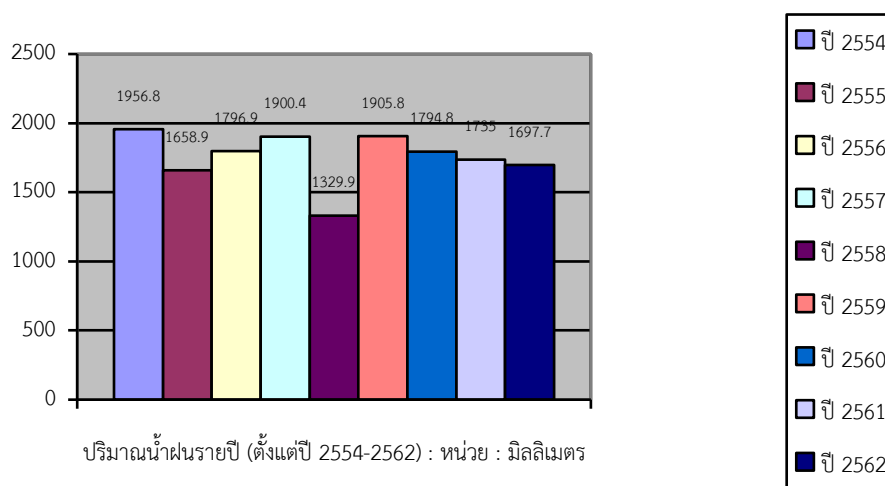
(สำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 กรมประชาสัมพันธ์, 2562)

ภาพที่ 13 ฝ่ายลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี

(กรมชลประทาน, ม.ป.ป.)

4) พายุตามฤดูกาล น้ำท่วมในจังหวัดอุบลราชธานีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากพายุตามฤดูกาล โดยฤดูฝนเริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดเอาความชื้นจากทะเลและมหาสมุทรมาปกคลุมประเทศไทย ประกอบกับในช่วงดังกล่าวร่องความกดอากาศต่ำ (วัชร วีระพันธ์, 2533: 30 อ้างถึงใน สุพิชฌาย์ ธนารุณ, 2553: 13) ที่พาดอยู่บริเวณภาคใต้ของประเทศไทยจะเลื่อนขึ้นมาพาดผ่านบริเวณภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทำให้อากาศเริ่มชุ่มชื้นและมีฝนตกชุกตั้งแต่ประมาณกลางเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป โดยเฉพาะเดือนสิงหาคมเป็นเดือนที่มีฝนตกชุกหนาแน่นมากที่สุดในรอบปี (Barrow, 1948 อ้างถึงในชนิษฐา เยาวนิษฐ์, 2541: 8) เมื่อฝนตกหนักเป็นเวลานานทำให้มีปริมาณน้ำมากจนไม่สามารถระบายได้ทันทำให้เกิดอุทกภัยในพื้นที่ลุ่ม (ดังภาพที่ 14) และเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศ ร่องมรสุมและลมประจำท้องถิ่น (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, 2553)

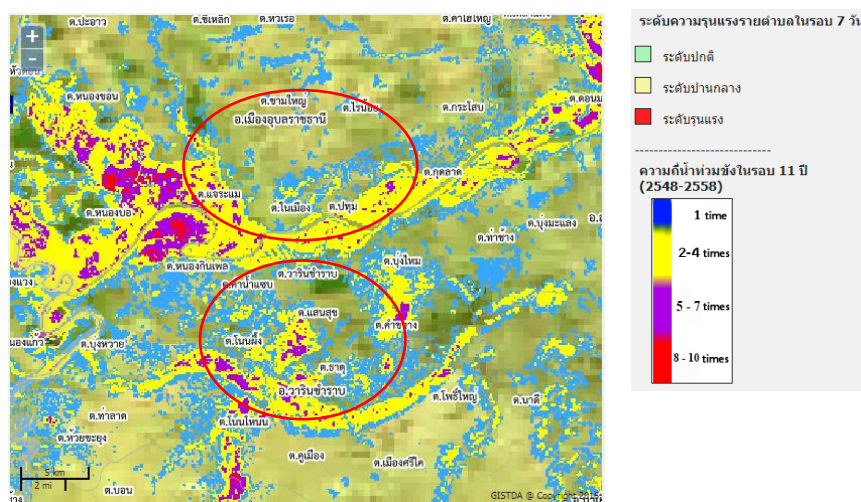
ภาพที่ 14 แสดงปริมาณน้ำฝนรายปีของจังหวัดอุบลราชธานี
(ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, 2562)

5) แผนเผชิญเหตุอุทกภัย การเยียวยา และการฟื้นฟู จังหวัดอุบลราชธานีมีแผนเผชิญเหตุอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2562 ครอบคลุมพ.ร.บ.ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2558 แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2558 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2562 ในแผนมีการเตรียมความพร้อมในระดับจังหวัด อำเภอ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ของจังหวัดอุบลราชธานี มีการจัดการในภาวะฉุกเฉิน และการบรรเทาทุกข์ แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ชุมชนเมืองได้ การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเพียงการทำงานเชิงรับเท่านั้น ทำให้ในแต่ละปีเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมจึงทำให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน

ในแง่ของการสูญเสียรายได้ และเกิดค่าใช้จ่ายสำหรับการดำรงชีพในสถานการณ์น้ำท่วมมากขึ้น รวมถึงให้คณะกรรมการลุ่มน้ำมูลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัว รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจังหวัดอุบลราชธานีจึงควรมีการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยพยายามขับเคลื่อนภารกิจภายใต้แผนงาน/โครงการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการสาธารณภัยให้ครอบคลุมทั้งก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัย การดำเนินงานในการส่งเสริมสนับสนุนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำมูลควรมีการเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมและเข้มแข็งในการจัดการภัยพิบัติ โดยชุมชน (Community Base Disaster Risk Management “CBDRM”) และปรับตัวต่ออุทกภัยที่เกิดขึ้นในทุก ๆ ปี (เอกราช บุญเรือง และคณะ, 2562)

2. ระดับความรุนแรงของปัญหาน้ำท่วมชุมชนเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

จากแผนที่แสดงน้ำท่วมภาพถ่ายดาวเทียมจากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 – พ.ศ. 2562 (ดังภาพที่ 2-8) พบว่า ความรุนแรงของน้ำท่วมเกี่ยวข้องกับขนาดและโอกาสที่จะเกิดน้ำท่วม ซึ่ง Hunt (1984) กำหนดให้น้ำท่วมหรืออุทกภัยระดับนี้มีปริมาณน้ำมากกว่าปกติ 1.50-2.00 เท่า มีอัตราการเกิดซ้ำในช่วงเวลา 5-25 ปี โดยระดับความรุนแรงน้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานีมีความรุนแรงปานกลาง (Moderate Hazard Flooding) เนื่องจากมีความถี่การเกิดน้ำท่วมในรอบ 11 ปี จำนวน 6 ครั้ง (ดังภาพที่ 15) ส่งผลให้ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีได้รับความเสียหายในลักษณะของชีวิตและสิ่งสาธารณประโยชน์ โดยอำเภอเมืองอุบลราชธานีได้รับความเดือดร้อน จำนวน 3,500 ครัวเรือน ด้านสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน สะพาน ฝาย/ทำนบ/พังกั้นน้ำ วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน และอำเภวารินชำราบได้รับความเดือดร้อน 8,801 ครัวเรือน ด้านสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน สะพาน ฝาย/ทำนบ/พังกั้นน้ำ วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2555)

ภาพที่ 15 ความถี่น้ำท่วมซ้ำในรอบ 11 ปี

สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองบริเวณริมน้ำมูลได้รับผลกระทบหลัก ๆ 3 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อำนาจ วงษ์พานิช, 2549 : 15) ดังนี้

1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชุมชนบ้านช่างหม้อมีอาชีพปั้นหม้อเมื่อเกิดน้ำท่วมจะไม่สามารถผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไกรชาติ ต้นตระกูลอาภา และคณะ (2555) ประชาชนต้องอพยพมาอยู่ศูนย์พักพิง วัสดุ อุปกรณ์ ในการผลิตไม่สามารถนำมาผลิตได้จึงทำให้ในช่วงน้ำท่วม ขาดรายได้ ในขณะที่เดียวกันกองดินสำหรับปั้นเตาที่ถูกน้ำพัดไปบ้าง กองกลบดำที่เป็นส่วนผสมสำหรับปั้นเตาจะเสียหายมากที่สุด น้ำจะพัดหายไปหมดหรือชุมชนที่ประกอบอาชีพเป็นแพอาหาร เช่น บ้านคูเตี๋ยซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ช่วงน้ำท่วมจะไม่สามารถทำการค้าขายได้เลยจึงจำเป็นต้องปิดกิจการไป สำหรับชุมชนที่มีอาชีพรับจ้าง ข้าราชการ พนักงาน เช่น ชุมชนหาดสวนยา ชุมชนเกตุแก้ว ชุมชนหาดสวนสุข ฯลฯ จะไม่มีผลกระทบต่ออาชีพเนื่องจากยังออกไปทำงานได้ตามปกติแต่จะมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นจากการเดินทางที่ต้องอาศัยเรือรับจ้างไปกลับ ทั้งนี้ประชาชนส่วนใหญ่ นอกจากจะขาดรายได้ในช่วงน้ำท่วมแล้ว ยังก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายจากการอพยพย้ายสิ่งของในครอบครัวที่มีรถและหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลือซ้ำไม่ทันการณ์กับสถานการณ์น้ำท่วม บางครัวเรือนถึงกับสร้างปัญหาหนี้สินให้กับครอบครัวภายหลังน้ำลด เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3,000 – 6,000 บาทต่อเดือน ซึ่งการขาดรายได้ส่งผลทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น หนี้สิน อาชญากรรม อาหารไม่ถูกสุขอนามัยฯ เป็นต้น

2) ผลกระทบด้านสังคม ชุมชนที่มีฐานะยากจนชาวบ้านส่วนใหญ่จะนิยมปลูกบ้านเดี่ยวเป็นบ้านไม้สองชั้น และบ้านชั้นเดียว ไม่มั่นคง การก่อสร้างพอให้คุ้มแดด คุ้มฝนเท่านั้น แต่สภาพบ้านเรือนที่สร้างไม่มั่นคงจะมีความเสียหายจากการโดนลมพัด ประตูหน้าต่างบวม ผุพัง กลอนขึ้นสนิม โดยเฉพาะบ้าน

ที่ใกล้ตลิ่งจะมีปัญหามากเรื่องที่ดินทรุดตัวก่อให้เกิดบ้านพัง ในส่วนของคนที่มิฐานะบ้านจะก่อสร้างด้วยปูนเป็นส่วนใหญ่ จะมีความเสียหายจากการแตกร้า สึกเกาะ เป็นต้น ถือเป็นผลกระทบทางตรงที่ประชาชนได้รับโดยตรง (สาธิต วงศ์อนันต์นนท์, 2554) การคมนาคม สัญจรไปมาในชุมชนมีความยากลำบากและเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่ใช้สำหรับการเดินทางโดยเรือเพื่อกลับเข้ามาดูแลทรัพย์สิน หรือผู้ที่มีบ้านสองชั้นที่ยังพออาศัยได้ไม่ได้ออกมาก็ต้องเดินทางออกมาทำงาน ส่งลูกไปโรงเรียน ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้อย่างต่ำวันละ 40 บาท ส่วนครอบครัวที่มีเรือจะหมดค่าใช้จ่ายไปกับค่าน้ำมันในการสัญจร (ดังภาพที่ 16)

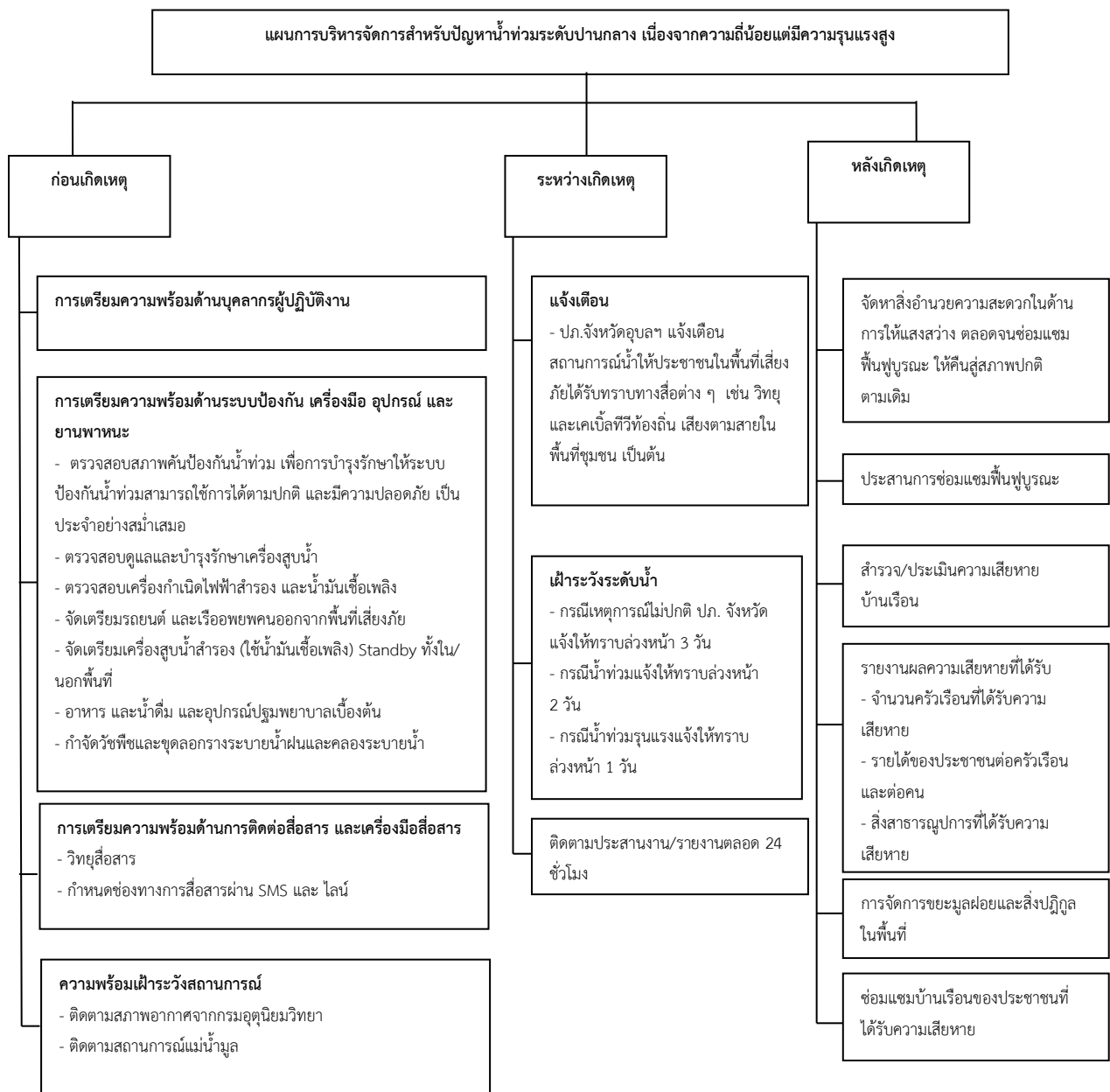
ภาพที่ 16 ผลกระทบด้านสังคม

3) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ถนนในชุมชน หมู่บ้านส่วนใหญ่ที่ลาดยางไว้ เมื่อน้ำท่วมและน้ำลดลงยางมะตอยจะหลุดออกไป ทำให้ถนนเกิดเป็นหลุมเป็นบ่อ สัญจรไปมาไม่สะดวกส่วนชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำจะพบว่าตลิ่งทรุดตัวลง และทำให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้กับตลิ่งจะต้องย้ายออกมาหรือขยับย้ายที่อาศัยออกมา เพราะกลัวตลิ่งทรุดลง ในภavnน้ำท่วมเป็นภาวะที่มีขยะสิ่งสกปรกลอยมากับน้ำจำนวนมากโดยเฉพาะช่วงที่น้ำลดระดับจนแห้งแล้วในชุมชน หมู่บ้านตามบ้านเรือนและสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน ศาลากลางบ้านจะมีขยะทั้งค้างไว้ในแต่ละที่ในปริมาณมาก น้ำมีสภาพเน่าเสีย เนื่องจากน้ำที่นิ่งไม่ไหลไปไหน โดยเฉพาะช่วงระยะท้าย ๆ ของการท่วม เช่น พื้นที่บ้านทัพไทย จากข้อมูลการสำรวจพบว่า มีปัญหามากที่สุดโดยชาวบ้านตอบว่าสภาพน้ำเป็นน้ำนิ่ง ร้อยละ 43.4 และน้ำเน่าเสีย ร้อยละ 30.3 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนเกือบครึ่งในชุมชนที่ต้องเผชิญกับภavnน้ำเน่าเสีย น้ำท่วมขัง ส่งผลให้เสียทั้งสุขภาพกายและจิตใจ (ไกรชาติ ตันตระการอาภา และคณะ, 2555) ฉะนั้นการช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหาก็หลังจากน้ำลดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องเข้ามาดูแล ทั้งในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานและปัญหาสุขภาพจิต (ดังภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

เมื่อประเมินความถี่น้ำท่วมซ้ำในรอบ 11 ปี ของจังหวัดอุบลราชธานี (ภาพที่ 15) ความรุนแรงของน้ำท่วมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาระดับน้ำท่วมสูงสุดจังหวัดอุบลราชธานี จะพบว่า พ.ศ. 2545 ระดับน้ำสูง 10.77 เมตร พ.ศ. 2554 ระดับน้ำสูง 9.81 เมตร และพ.ศ. 2562 ระดับน้ำสูง 10.83 เมตร ซึ่งเป็นระดับน้ำท่วมที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นไปได้ว่าจังหวัดอุบลราชธานีมีโอกาสที่จะเกิดน้ำท่วมซ้ำอีก และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นจังหวัดอุบลราชธานีจึงควรนำแนวทางการจัดการน้ำท่วมโดยธรรมชาติแบบไม่ใช้โครงสร้าง (Huda A. Qari, 2014) โดย 1) วางแผนมาตรการที่สามารถประเมิน กำหนดและดำเนินการในพื้นที่น้ำท่วมเพื่อลดความเสี่ยงต่อทรัพย์สินจากอุทกภัยในอนาคตได้ 2) มาตรการรับมือในภาวะฉุกเฉินซึ่งจะใช้เมื่อมีการคาดการณ์น้ำท่วมที่สร้างความเสียหายใกล้เข้ามาหรือกำลังจะเกิดขึ้นเพื่อช่วยบรรเทาผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ดังนี้

3. หลักการบริหารจัดการน้ำท่วมของเมืองต้นแบบ (จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดลพบุรี)

จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดลพบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาน้ำท่วมเนื่องมาจากอิทธิพลของร่องความกดอากาศต่ำพาดผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน น้ำป่าไหลหลากในหลายพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาจึงได้มีการศึกษาบทเรียนจากเหตุการณ์น้ำท่วมและมาตรการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมกรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดลพบุรีในด้านการเตรียมการระดับจังหวัด ระดับลุ่มน้ำ ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์น้ำท่วมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถ

สรุปสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปใช้ประโยชน์เพื่อตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำท่วมได้ จากกรณีศึกษาของ จังหวัดนครราชสีมาเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2553 มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และเกิดความเสียหาย ต่อทรัพย์สินและเศรษฐกิจอย่างมหาศาล จังหวัดนครราชสีมาได้ตระหนักถึงความสูญเสียดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงได้เตรียมแผนการดำเนินงานป้องกัน บรรเทา แก้ไข และฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งระดับของเตรียมการ เป็น 4 ระดับ ได้แก่ (ชัยวัฒน์ ชัยการนาวิ, 2556)

จังหวัดนครราชสีมา	จังหวัดลพบุรี
1. ระดับจังหวัด กำหนดแนวทางหรือกรอบการเตือนภัยของ จังหวัดนครราชสีมา 1) จัดตั้งศูนย์เตือนภัยอุทกภัยจังหวัดนครราชสีมา 2) มีการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนอุทกภัยเป็นลุ่มน้ำ จาก พื้นที่ต้นลุ่มน้ำ ตลอดเส้นทางลุ่มน้ำจนถึงปลายลุ่มน้ำ ประกอบด้วย ลุ่มน้ำลำตะคอง ลุ่มน้ำลำพระเพลิง ลุ่มน้ำลำเชียงไกร โดยในแต่ละลุ่มน้ำมอบหมายให้หน่วยงานทำหน้าที่ เฝ้าระวังและแจ้งเตือน 3) ในการแจ้งเตือนภัยน้ำท่วม ได้กำหนดให้หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ติดตามสถานการณ์น้ำและแจ้งเตือนให้ สอดคล้องกัน โดยแบ่งระดับการเตือนภัยเป็น 4 ระดับ	1. การเตรียมการระดับจังหวัด จังหวัดลพบุรี โดย ศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจป้องกันและแก้ไขปัญหา อุทกภัย วาตภัย และดินโคลนถล่มจังหวัดลพบุรี ร่วมกับศูนย์บรรเทาสาธารณภัยหน่วยทหารในพื้นที่ จังหวัดลพบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ อพยพประชาชนในพื้นที่ประสบอุทกภัยของอำเภอ เมืองลพบุรี อำเภอบ้านหมี่ และอำเภอท่าเรือ ไปไว้ในที่ปลอดภัย
2. ระดับลุ่มน้ำ มีการกำหนดกรอบแนวทางการเตือนภัยของ พื้นที่ อำเภอต่าง ๆ ที่อยู่ในลุ่มน้ำ โดยเริ่มต้นจากพื้นที่ต้นน้ำ ไปยังพื้นที่ท้ายน้ำ	2. การเตรียมการระดับท้องถิ่น จังหวัดลพบุรีมีแผนป้องกันและบรรเทาภัยน้ำท่วม ระดับท้องถิ่น โดยนำหลักการจัดการความเสี่ยงจาก ภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) มา เป็นแนวทางดำเนินโครงการเพื่อเตรียมความพร้อม ให้กับชุมชนในการป้องกัน เตือนภัย บรรเทาฟื้นฟู สาธารณภัย โดยระบบเตือนภัยล่วงหน้าของหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) การเฝ้าระวังปริมาณน้ำฝนสูงสุดเกิน 100 มิลลิเมตร ผู้เฝ้าระวังจะต้องแจ้งข้อมูลให้ผู้ใหญ่บ้าน ทราบทันที และจะต้องแจ้งเตือนทุก ๆ ชั่วโมง จนกว่า สถานการณ์จะเข้าสู่สภาวะปกติ 2) การเฝ้าสังเกตการณ์น้ำที่จุดเฝ้าสังเกตการณ์

	และรายงานให้ผู้ใหญ่บ้านทราบเกี่ยวกับระดับน้ำในแม่น้ำ สีของน้ำ ความแรงของน้ำ และการเกิดดินถล่ม 3) การประสานข้อมูลจากหน่วยงานอื่น เช่น ปริมาณฝนที่อำเภอ การเตือนภัยสภาพอากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา 4) การประกาศเตือนภัยให้ประชาชนทราบ 5) การเตรียมความพร้อมสำหรับการอพยพ โดยมี การกำหนดที่ตั้งศูนย์อพยพ จุดรวมพลประจำหมู่บ้าน ผู้รับผิดชอบการควบคุมการอพยพ ณ จุดรวมพล การจัดทำบัญชีบุคคลที่จะต้องช่วยเหลือ ขนย้าย อพยพ ก่อนเป็นลำดับแรก ได้แก่ เด็ก คนชรา คนพิการ สตรีมีครรภ์ 6) การเตรียมความพร้อมปฏิบัติการในสภาวะฉุกเฉิน 7) การยกเลิกเตือนภัยและเข้าสู่สภาวะปกติ
3. ระดับอำเภอ กำหนดแผนระบบเตือนภัยตามการไหลหลากเป็น 2 กรณี คือ 1) การเตือนภัยน้ำหลากจากเขาใหญ่ 2) การเตือนภัยน้ำหลากจากน้ำตกหลังเหว ระบบการเตือนภัยในพื้นที่อำเภอปากช่อง ประกอบด้วย 1) ประเมินสถานการณ์อากาศจากกรมอุตุนิยมวิทยา 2) ระบบหอเตือนภัย ของ ปก. 3) แจ้งเตือนภัย โดยวิทยุเครือข่ายของอำเภอ คลื่นความถี่ 156.2 Mhz (ช่องกรุงเทพฯ) 4) วิทยุไร้สายของ ทต.หมูสี และ 5) โทรศัพท์บุคคล	
4. ระดับท้องถิ่น เทศบาลนครนครราชสีมา ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มของกลุ่มน้ำลำตะคอง ซึ่งประสบปัญหาน้ำท่วมจากการไหลล้นตลิ่งลำน้ำลำตะคอง ที่มีความสามารถในการระบายน้ำน้อยกว่าปริมาณน้ำที่ไหลหลากมา จึงได้จัดทำแผนการเตรียมการระดับท้องถิ่นไว้ โดยเป็นขั้นเตรียมการก่อนน้ำท่วม ได้แก่ 1. ประชาสัมพันธ์แจ้งระดับการเตือนภัยน้ำท่วมเป็นระยะ 2. ประชุมผู้อำนวยการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม	

3. ผอ.ศูนย์ฯ ประสานแจ้งผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ (แจ้งการเตือนภัย)	
--	--

4. แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วมสำหรับพื้นที่ชุมชนเมืองของอำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภอวารินชำราบ

จากการศึกษาเอกสารและความคิดเห็นจากบทสัมภาษณ์จากประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมในพื้นที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และบทสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุบลราชธานี ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การเตรียมการก่อนการเกิดน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วม และหลังน้ำท่วม 2) ลักษณะความเสียหายจากน้ำท่วมของอำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภอวารินชำราบ 3) การให้ความช่วยเหลือประชาชน การเยียวยาหลังน้ำลด ได้ข้อสรุปแนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนพาณิชยกรรมในเมืองของจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ในการบริหารจัดการคณะกรรมการลุ่มน้ำมูล เป็นส่วนที่สำคัญที่จะต้องจัดทำแผนการบริหารทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณริมน้ำมูลที่เป็นน้ำท่วมซ้ำซาก

2) กำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการจัดทำแผนบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนการทำงาน และนำแผนที่จัดทำขึ้นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับภารกิจไปกำหนดเป็นแผนงานของหน่วยงาน

3) การสร้างความชัดเจนในบทบาทภารกิจขององค์กรต่าง ๆ บนเป้าหมายการทำงานร่วมกันเพื่อลดความขัดแย้ง ความซ้ำซ้อน การสนับสนุนและเสริมงานซึ่งกันละกัน

4) ในสถานการณ์ฉุกเฉินทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเชิงรุก โดยบูรณาการงานประจำ หน้าที่ที่รับผิดชอบเข้ามาทำงานร่วมกัน

5) การให้ความสำคัญกับปัญหา การผลักดัน ขับเคลื่อนการจัดการร่วมระหว่างกัน ปัญหาที่ชุมชนได้เคยเสนอนั้นจะต้องทำอย่างจริงจัง แม้จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จจะต้องมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้อย่างจริงจัง

6) จังหวัดอุบลราชธานีจะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายผังเมืองอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการรื้อพื้นที่สาธารณะ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่แก้มลิงเป็นอาคาร บ้านเรือน

7) ควรจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านการบริหารจัดการสาธารณภัย เป็นฐานข้อมูลด้านน้ำท่วมให้สมบูรณ์ ทันสมัย สามารถเชื่อมต่อบริบบข้อมูลได้ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8) ชุมชนที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำมูลควรมีการเตรียมชุมชนให้มีความพร้อมและเข้มแข็งในการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน (Community Base Disaster Risk Management “CBDRM”)

อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการน้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะชุมชนพาณิชยกรรมในเมือง ควรมีแผนการบริหารจัดการครอบคลุมทั้ง 3 ระยะ และสอดคล้องกับสาเหตุทั้ง 5 สาเหตุ ดังนี้

ระยะ	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ
1. ก่อนเกิดภัย	1. คณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนบน และคณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนล่างสรุปข้อมูลสถานการณ์น้ำในภาพรวมของลุ่มน้ำ	คณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนบน และคณะกรรมการลุ่มน้ำมูลตอนล่าง
	2. จังหวัดอุบลราชธานีเตรียมประชุมทบทวนแผนเผชิญเหตุอุทกภัย และดินถล่ม จังหวัดอุบลราชธานี	ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และผู้ว่าจังหวัด
	3. พิกอบรม ชักซ้อมแผนร่วมกับชุมชนในพื้นที่เสี่ยง	ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และผู้ว่าจังหวัด
	4. สำรวจทางน้ำ ฝ่าย ลำน้ำ ท่อระบายน้ำ หากเกิดความเสียหาย ใช้งานไม่ได้ ดำเนินการซ่อมแซมให้เรียบร้อย 5. สำรวจเส้นทางรถไฟของน้ำ 6. สำรวจพื้นที่เสี่ยงภัย เส้นทางอพยพ และพื้นที่ปลอดภัยสำหรับรองรับการอพยพ 7. แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับอุทกภัยให้ประชาชนทราบ โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมน้ำมูลทั้ง 2 อำเภอ (อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ) 8. ติดตามข่าวสารการพยากรณ์อากาศ ฝ่ายระวังเหตุและประเมินสถานการณ์ 9. แจ้งเตือนภัยไปยังชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม	ฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
2. ระหว่างเกิดภัย	1. เตรียมการอพยพตามแผน 2. อพยพประชาชนไปยังพื้นที่ปลอดภัย 3. ดำเนินการสำรวจ เร่งค้นหาช่วยชีวิต ผู้ประสบภัย	- ฝ่ายอพยพ - ฝ่ายอพยพ - ฝ่ายค้นหา ภัย และช่วยชีวิต
3. หลังจากเกิดภัย	1. สำรวจความเสียหายและการช่วยเหลือ 1.1 ด้านคน (คนเจ็บ คนเสียชีวิต คนสูญหาย) 1.2 ด้านทรัพย์สิน (บ้านเรือน เครื่องมือประกอบอาชีพ)	- ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ประสบภัย และหอการค้าจังหวัด

	1.3 ด้านสาธารณูปโภค (ถนน สะพาน ฝาย เสาไฟฟ้า) 1.4 ด้านรายได้ของประชาชนที่สูญเสียไประหว่างเกิดน้ำท่วม	
	2. ทำบัญชีผู้ประสบอุทกภัยเสนอจังหวัดเพื่อขอรับการช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทดรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน 3. ซ่อมแซมสิ่งสาธารณประโยชน์ สาธารณูปโภคให้สามารถใช้การได้ในเบื้องต้น	

สรุปและข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาปัจจัยความต่างของจังหวัดอุบลราชธานีกับเมืองต้นแบบ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดลพบุรี พบว่า จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูง และจังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ในภาคกลาง พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ และอยู่ในจุดหลักในการรับน้ำมาจากภาคอีสานตอนบนและตอนล่าง เมื่อเกิดฝนตกหนักในพื้นที่เป็นเวลานานส่งผลให้ระดับน้ำเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจังหวัดอุบลราชธานีจึงควรนำแนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมชุมชนเมือง (อำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภวารินชำราบ) 3 ระยะ คือ ระยะก่อนเกิดภัย ระยะระหว่างเกิดภัย และระยะหลังการเกิดภัย ที่มุ่งเน้นการป้องกันภัยเชิงรุกและจัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน ตามหลัก 2P2R กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ม.ม.ป) เช่นเดียวกับการจัดการน้ำท่วมของจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดลพบุรีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการน้ำท่วมในพื้นที่พาณิชยกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. ระยะก่อนเกิดภัยควรเพิ่มขั้นตอนของการป้องกันและลดผลกระทบจากน้ำท่วม (Prevention and Mitigation) ดังนี้

1.1 ชุมชนในพื้นที่ภัยพิบัติส่วนใหญ่จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการภัยพิบัติอยู่แล้วตามนโยบายของภาครัฐในบางพื้นที่มีชื่อแต่ไม่ปฏิบัติงาน จึงควรมีการทบทวนและประเมินผลการจัดตั้งโครงสร้างกลไกการจัดการภัยพิบัติของแต่ละชุมชนเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

1.2 ควรมีการฝึกอบรม ชักซ้อมแผนการจัดการภัยพิบัติของชุมชนเพื่อทบทวนและปรับปรุงแผนงานเป็นระยะ ๆ

1.3 อปท. ควรจัดตั้งงบประมาณการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมทั้งในระยะสั้น เช่น การจัดซื้อเรือยนต์ให้กับพื้นที่ชุมชนและการทำแพลอยน้ำส่วนกลางให้กับชุมชนที่ยังไม่มี ในขณะที่เดียวกันควรวางแผน

ระยะยาว ในการซ่อมแซมสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ทางระบายน้ำ เชื้อกันน้ำ ซึ่งในบางอปท. มีการทำแผนไว้บ้างแล้ว เช่น เทศบาลเมืองวารินชำราบ

1.4 จัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านการบริหารจัดการสาธารณภัย เพื่อจัดทำฐานข้อมูลด้านน้ำท่วมให้สมบูรณ์ ทันสมัย สามารถเชื่อมต่อบริษัทข้อมูลได้ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ข้อมูลส่วนใหญ่จะถูกใช้กับหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ เช่น ข้อมูลด้านจำนวนครัวเรือนที่ประสบภัยเพื่อขอถุงยังชีพ ข้อมูลด้านระดับน้ำให้กับสำนักชลประทาน ข้อมูลด้านสุขอนามัยให้กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ข้อมูลศูนย์อพยพฯ ให้กับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1.5 การนำกฎหมายผังเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการวางแผนป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติพร้อมจัดทำแผนแม่บทแผนปฏิบัติการและแผนเผชิญเหตุเฉพาะพื้นที่ครอบคลุม เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนพัฒนาล้างข้อมูลสาธารณภัยแห่งชาติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสั่งการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติน้ำท่วม

2. การเตรียมความพร้อมก่อนเกิดภัย

2.1 ระดับจังหวัด

2.1.1 ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีควรสั่งให้มีการทบทวนแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย วาตภัย จังหวัดอุบลราชธานีทุกเดือน

2.1.2 ในการแจ้งเตือนภัยน้ำท่วม กำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ติดตามสถานการณ์น้ำและแจ้งเตือนให้สอดคล้องกัน โดยแบ่งระดับการเตือนภัยเป็น 4 ระดับ คือ

1. **ระดับที่ 1** หมายถึง เหตุการณ์กลับสู่สภาวะปกติ หรือเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากสภาวะน้ำท่วม

2. **ระดับที่ 2** หมายถึง เฝ้าระวังน้ำท่วม มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดน้ำท่วม และอยู่ในระหว่างสังเกตการณ์

3. **ระดับที่ 3** หมายถึง เตือนภัยจะเกิดน้ำท่วม

4. **ระดับที่ 4** หมายถึง เตือนภัยน้ำท่วมรุนแรง

2.1.3 การจัดทำแผนรองรับเหตุ โดยระบุหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน

2.1.4 การเก็บข้อมูล การแจ้งข้อมูล และการเตือนภัย

2.2 ระดับลุ่มน้ำ

มีการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนอุทกภัยเป็นลุ่มน้ำ จากพื้นที่ต้นลุ่มน้ำ ตลอดเส้นทางลุ่มน้ำจนถึงปลายลุ่มน้ำ และลุ่มน้ำย่อย ประกอบด้วย 1) ลุ่มแม่น้ำมูล 2) ลุ่มน้ำชี 3) ลุ่มน้ำโขง 4) ห้วยขะยุง 5) ลำเซบาย 6) ลำเซบก 7) ลำโดมใหญ่ 8) ห้วยตุงหลุง 9) ลำโดมน้อย โดยมีคณะกรรมการลุ่มน้ำมูลประสานการปฏิบัติงาน

เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำกับคณะกรรมการลุ่มน้ำอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ระดับอำเภอ

การเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยระดับอำเภอ ควรให้ความสำคัญในเรื่องของระบบเตือนภัย ได้แก่ 1) ประเมินสถานการณ์อากาศจากกรมอุตุนิยมวิทยาอย่างใกล้ชิด 2) ระบบหอเตือนภัยของ ปภ.จังหวัด 3) แจ้งเตือนภัย โดยวิทยุเครือข่ายของอำเภอ (ช่องอีสานบ้านเฮา) และ 4) โทรศัพท์บุคคล

2.4 ระดับท้องถิ่น

ควรจัดทำแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาทั่วม และสร้างเครือข่ายให้มีความพร้อมในการรับมือและจัดการภัยพิบัติเชิงรุก โดยเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการภัยพิบัติในเบื้องต้น รวมถึงพัฒนาผู้มีจิตอาสาเป็นกำลังสำคัญของภาครัฐในการให้ความช่วยเหลือ

3. การเตรียมความพร้อมระหว่างเกิดภัย

3.1 ภาครัฐควรเพิ่มความถี่ของการสื่อสารกับชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อน

3.2 ปัญหาสำคัญของชุมชนคือ เรื่องการสัญจรเข้าออก จากชุมชนที่น้ำท่วมกับพื้นที่ที่แห้ง ชุมชน อปท. ควรจัดสรรงบประมาณซื้อเรือยนต์ไว้ให้แต่ละชุมชนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เนื่องจากชุมชนทั้งหมดเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากอยู่แล้ว

3.3 ภาครัฐและอปท. ควรหาแนวทางในการทำบ้านพักชั่วคราวสร้างเป็นที่พักสำเร็จรูปของศูนย์พักพิงที่ถาวร สะอาด ปลอดภัย ให้ชุมชนได้ยืมมาใช้ในการช่วงเกิดภัยพิบัติ ควรทำเป็นทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

3.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอปท. ควรวางระบบท่อระบายน้ำไว้ในศูนย์พักพิงเพื่อดำเนินการให้ต่อเนื่องไม่เกิดการท่วมขัง

4. หลังเกิดภัย

4.1 ควรมีการประกาศเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือที่ชัดเจนและให้ชุมชนได้ทราบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยเพื่อสร้างการยอมรับในกติการ่วมกัน

4.2 ควรมีการติดตาม ประเมินผลผู้ประสบภัยที่ได้รับความช่วยเหลือไปว่ามีการนำวัสดุอุปกรณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไร

4.3 ควรมีการสำรวจชุมชนที่ไม่มีท่อระบายน้ำ เพื่อหาแนวทางลดผลกระทบจากน้ำท่วม

4.4 ควรมีการสำรวจความเสียหายครอบคลุมถึงรายได้ที่หายไปของประชาชนในช่วงที่เกิดน้ำท่วม เช่น รายได้ของประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่พาณิชย์กรรม

ข้อเสนอแนะ

1. การแก้ไขปัญหา น้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานี ควรจะใช้เครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้จัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ “แก้มลิง” (พื้นที่กักเก็บพิกน้ำ) ที่จะช่วยชะลอไม่ให้น้ำไหลเข้าสู่พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำในรวดเร็ว เพราะการเจริญเติบโตและการขยายตัวของเมืองที่เข้ามาแทนที่แก้มลิง พื้นที่แก้มลิงในจังหวัดอุบลราชธานีลดหายไป

2. อบท. ควรเร่งสำรวจพื้นที่ทางน้ำใหม่เนื่องจากปัจจุบันความเจริญและการขยายตัวของเมืองทำให้พื้นที่รับน้ำเปลี่ยนส่งผลให้ทิศทางของน้ำเปลี่ยนไปด้วย

3. อบท. และชุมชนต้องเร่งสำรวจและร่วมกันจัดระเบียบการสร้างบ้านที่ต้องกำหนดให้บ้านในชุมชนต้องเป็นบ้านสองชั้น ถ้าบ้านของคนในชุมชนที่ยังเป็นชั้นเดียวอาจต้องให้ความช่วยเหลือหรือของความช่วยเหลือจากองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ในการยกบ้าน หรือก่อสร้างให้เป็นบ้านได้สูงเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

4. ควรมีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านการบริหารจัดการสาธารณภัย เป็นฐานข้อมูลด้านน้ำท่วมให้สมบูรณ์ ทันสมัย สามารถเชื่อมต่อบรรณข้อมูลได้ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง/Reference

กรมชลประทาน. (ม.ป.ป.). *ฝ่ายลำเซบก จังหวัดอุบลราชธานี*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563.

เข้าถึงจาก http://tiwrm-s1.ega.or.th/DATA/REPORT/php/mun_scada/

show_detail.php?code=TMN12&name=%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A5%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%8B%E0%B8%9A%E0%B8%81.

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (ม.ป.ป.). *หลักการจัดการพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วม 2P2R*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก <http://www.disaster.go.th/th/index.php>.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). *การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2558*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก <http://www.ubonprovincialplan.com>.

กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2558). *การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดอุบลราชธานี*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2563. เข้าถึงจาก <http://www.ubonprovincialplan.com>.

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2555). *ความรุนแรงและความเสียหายของน้ำท่วม*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก <https://www.deqp.go.th/>.
- ไกรชาติ ต้นตระกูลอาภา และคณะ (2555). สถานการณ์น้ำท่วมผลกระทบต่อสุขภาพ. *วารสารสิ่งแวดล้อม. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*. 16(1): 36-44.
- ชนิษฐา เยาวนิษฐ์. (2541). “การกำหนดขอบเขตพื้นที่เสี่ยงอุทกภัยบริเวณลุ่มน้ำมูล – ชี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์ (วนศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- งานประชาสัมพันธ์ สำนักงานชลประทานที่ 6 จังหวัดขอนแก่น. (2562). *เขื่อนระบายน้ำมหาสารคาม (เขื่อนยาง)*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563. เข้าถึงจาก http://pr-rid6.blogspot.com/2018/09/blog-post_23.html.
- เฉลิมเกียรติ คงวิเชียรวัฒน์. (2561). *การบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8365sc/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf.
- ชัยวัฒน์ ขยันการนาวิ. (2556). *ศึกษาบทเรียนจากเหตุการณ์น้ำท่วมและมาตรการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม กรณีศึกษาจังหวัดลพบุรีและจังหวัดนครราชสีมา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กรุงเทพฯ.
- ทวีศักดิ์ หนูเอียด และคณะ. (2558). *แนวทางการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6. หน้า 672-679. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก <http://www.hu.ac.th/conference/conference2015/proceedings>.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). *เขื่อนราษีไศล*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563. เข้าถึงจาก <https://www.thairath.co.th/tags>.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2562). *วิกฤตน้ำท่วมอีสานเสียหาย 8 พันล้าน กระทบพื้นที่ตก.-เกษตร 2 ล้านไร่-4 จังหวัดยังอ่วม*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-371872>.
- เล็ก จินดาสงวน. (2545). วิกฤตการณ์น้ำท่วมและภัยแล้งในประเทศไทย. *วารสารชมรมนักอุทกวิทยาไทย*. 7 (6): 127 – 158.
- วัชร วีระพันธ์. (2533). *อุทกภัย. ในเอกสารประกอบการบรรยายเชิงวิชาการเรื่องภัยธรรมชาติในประเทศไทย วันที่ 12-14 พฤศจิกายน 2533, (หน้า 30-42)*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย.

- วิชา นิยม. (2535). *อุทกวิทยาป่าไม้*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2562. เข้าถึงจาก https://kukr.lib.ku.ac.th/db/index.php?/BKN_FOR/search_detail/result/196686.
- ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. (2562). *ปริมาณน้ำฝนรายปีของจังหวัดอุบลราชธานี*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563. เข้าถึงจาก <http://www.ubonmet.tmd.go.th/>.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร. (2553). *สาเหตุน้ำท่วมของจังหวัดอุบลราชธานี*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2563. เข้าถึงจาก <https://www.hii.or.th/>.
- สาธิต วงศ์อนันต์นนท์. (2554). *วิกฤตน้ำท่วมประเทศไทย 2554 กับผลกระทบทางสังคม*. บทความวิชาการ *สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*. 2(2): 1-20 [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563. เข้าถึงจาก http://library.senate.go.th/document/Ext3130/3130446_0004.PDF.
- สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุบลราชธานี. (2562). *แบบรายงานสรุปความเสียหายจากสถานการณ์อุทกภัยประจำปี 2562 จังหวัดอุบลราชธานี*.
- สำนักประชาสัมพันธ์เขต 2 กรมประชาสัมพันธ์. (2562). *ฝ่ายลำเซบาย จังหวัดอำนาจเจริญ*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563. เข้าถึงจาก https://ewt.prd.go.th/ewt/region2/ewt_news.php?nid=208067&filename=intro.
- สุพิชฌาย์ ธนารุณ. (2553). *“การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการกำหนดพื้นที่เสี่ยงอุทกภัยจังหวัดอ่างทอง”*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อานวย วงษ์พานิช. (2549). *การศึกษาผลกระทบทางสังคม อันเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่มีผลต่อประชาชนตามแนววางท่อส่งก๊าซธรรมชาติ: กรณีศึกษาในพื้นที่ อำเภอบางบาล และอำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี*. การค้นคว้าแบบอิสระ สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา. สัมภาษณ์.
- เอกราช บุญเรือง และคณะ. (2562). *ศึกษาการปรับตัวต่ออุทกภัยของชุมชนคูสว่าง ตำบลหนองกินเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. *วารสารการบริหารปกครอง*. 8(2): 335-358. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563 จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/233708>.
- Barrows, H.K. (1948). *Floods, Their Hydrology and Control*. New York: McGraw – Hill.
- BBC News. (2562). *ภูมิศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2562. เข้าถึงจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-49671644>.

Huda A. Qari, Ibrahim Jomoah and Stefano Mambretti. (2014). Flood management in highly developed areas: problems and proposed solutions. *Journal of American Science* 2014, 10(3), 6-15.

Hunt, R.E. (1984). *Geotechnical Engineering Investigation Manual*. New York: McGraw-Hill.

กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด สำหรับการท่องเที่ยวชุมชน Promotion Strategy For Community Based Tourism

ฤดี เสริมชยุต

Rudee Sermchayut

สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Marketing Department, Faculty of Management Science

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail : rudee_nok@yahoo.com

Date Received 16 December 2020 : Date Revised 29 December 2020

Date Accepted 29 December 2020 : Date Accepted online 29 December 2020

บทคัดย่อ

การส่งเสริมการตลาดสำหรับท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในยุคประเทศไทย 4.0 ที่ข้อมูลข่าวสารส่งต่อกันอย่างรวดเร็ว และสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ การส่งเสริมการตลาด เป็นการรวมเครื่องมือทั้ง 5 ประเภทเข้าด้วยกัน ได้แก่ การโฆษณา การส่งเสริมการขาย การขายโดยพนักงานขาย การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางตรง มีงานวิจัยจำนวนมากที่พบข้อสรุปว่า การส่งเสริมการตลาด มีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการตลาด คือ การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้เชิงบวกและตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้การส่งเสริมการตลาด ที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่จะกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตามที่ตนคาดหวัง

การส่งเสริมการตลาดกับการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่นำความโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมาพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในอัตราค่าบริการที่เหมาะสม การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายให้ตรงกับกลุ่มลูกค้า เป้าหมายรวมถึงการกระตุ้นการท่องเที่ยวในเทศกาลต่าง ๆ ด้วยการนำเสนอโปรโมชั่นต่าง ๆ เช่น มีส่วนลดทางการท่องเที่ยว แคม ห้องพักในเทศกาลวันแม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น การพัฒนาบุคลากรที่ให้บริการการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในประวัติศาสตร์ของชุมชน สมาชิกในชุมชนมีอัตลักษณ์ที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี

มีจิตใจใฝ่บริการ พร้อมจัดเตรียมภูมิทัศน์ และลักษณะทางกายภาพให้นักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัย ดูสะอาดตา และรู้สึกปลอดภัยเมื่อเดินทางท่องเที่ยว มีโครงสร้างพื้นฐานอำนวยความสะดวก โดยกระบวนการทั้งหมดของการบริการการท่องเที่ยวต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน ไม่ซับซ้อน ไม่ยุ่งยาก มีความสะดวกต่อการรับบริการ การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้ด้วยเครื่องมือการส่งเสริมการตลาด โดยรูปแบบการส่งเสริมการตลาดดังกล่าวจะต้องแตกต่างจากการส่งเสริมการตลาดสำหรับสินค้าทั่วไป โดยยังคงเน้นการนำเสนอ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเป็นรากเหง้าของชุมชนสื่อออกไปให้นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็นมีความสนใจ และต้องการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อีกทั้งยังต้องนำเสนอ เน้นย้ำถึงการรักษาสภาพท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม ส่วนการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนในอนาคต อาจจะต้องใช้การส่งเสริมการตลาดเข้าไปแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ในการสร้างแบรนด์ หรือตราสินค้า ให้เข้าถึงจิตใจของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความภักดี การซื้อซ้ำ การมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และกลายเป็นกระบอกเสียงให้การท่องเที่ยวชุมชนในที่สุด

คำสำคัญ การส่งเสริมการตลาด การท่องเที่ยวชุมชน

Abstract

Community tourism marketing promotion is an instrument to help make community tourism more attractive to tourists. Especially in the era of Thailand 4.0, where information is quickly communicated and social media is instrumental in product and service purchase decision-making. Marketing promotion combines both these elements with five approaches: advertising; sales; promotion by vendors; distributing news and public relations; and direct marketing. Marketing promotion, generally seen as essential in helping develop community tourism, has the key goal of encouraging tourists to produce positive perceptions and travel decision-making. In this sense, effective marketing promotion defines tourism activities to meet cultural heritage tourist category demands as well as fulfilling tourist expectations, beyond merely interesting tourists in destinations.

Marketing promotion and community tourism include developing official products. Tourism associates community uniqueness through tourism activity development through reasonably priced services, advertising and public relations. Different communication channels are used to contact target customers, including stimulating tourism to a range of festivals by offering promotions, including tourism discounts Mother's Day, and Songkran Festival room rental opportunities. Personnel should be trained to provide knowledgeable

regional tourism services with community history expertise, friendliness, and hospitality. Service-mindedness, making sites visit-ready, and physical preparedness boost tourist confidence and assurance about safety during travel. A convenient infrastructure ensures that the overall tourism service process is clear, simple, easy to understand, and convenient for obtaining tourism services. Community tourism can be successful and sustainable through marketing promotion instruments that differ from general product promotion. Lifestyles, local wisdom, and community roots should be emphasized in media to heighten tourist and audience interest, motivating visits to exchange knowledge. It should also underline preservation of original local conditions as much as possible, from natural environment to societal living conditions, so that community tourism development remains sustainable in future. Marketing promotion may be required for entrance to a community tourist attraction, as well as branding to develop in target customers and others a sense of loyalty, repeat purchase, and sense of belonging, as they eventually become voices for community tourism.

Keyword : Promotion strategy, Community-based tourism

บทนำ

จากนโยบายของรัฐบาลที่ตั้งเป้าหมายว่า ปี 2561 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยว นวัตกรรม ร่วมสุข ร่วมวิถี ร่วมสมัย มั่งมี ศรีสุข ซึ่งเปลี่ยนจากการผลักดันสินค้าโอท็อป โดยรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือทุกด้านเป็นการกระจายรายได้ตามความต้องการของชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนท่องเที่ยวระดับหมู่บ้านหรือ “แอ่งเล็ก” ที่มีอัตลักษณ์ และช่วยกันยกระดับสินค้าโดยนำนวัตกรรมมาผสมผสานกับวิถีของชุมชนอย่างน้อย 1 หมู่บ้านต่อสินค้า 10 ผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ทางพัฒนาชุมชนได้ตั้งเป้าหมายความสำเร็จของโครงการไว้ คือ ชุมชน/หมู่บ้านได้รับการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 3,273 ชุมชน/หมู่บ้าน กระจายใน 76 จังหวัด และผ่านการประเมินระดับมั่งมี ศรีสุข ตามเกณฑ์และตัวชี้วัด โดยมีการกระจายรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของกลุ่มเป้าหมาย

การที่จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนสินค้าและบริการต่าง ๆ ของชุมชนไปยังนักท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการตกแต่งหน้าตา สร้างเรื่องราวให้น่าสนใจ ตั้งชื่อหรือสร้างแบรนด์ รวมทั้งสื่อสารออกไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ จึงจะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนมีโอกาสประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ และมีความยั่งยืนในทุกมิติตามที่กล่าวมา

เครื่องมือที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในยุคประเทศไทย 4.0 ยุคที่ข้อมูลข่าวสารส่งต่อกันอย่างรวดเร็ว ยุคที่สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ เครื่องมือที่กล่าวมาคือ การส่งเสริมการตลาด เป็นกระบวนการและเป็นวิธีที่จะช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเติบโตได้ เพราะการส่งเสริมการตลาด เป็นการรวมเครื่องมือทั้ง 5 ประเภทเข้าด้วยกัน ได้แก่ การโฆษณา การส่งเสริมการขาย การขายโดยพนักงานขาย การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางตรง

มีงานวิจัยจำนวนมาก เช่น งานวิจัยเรื่องรูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม และงานวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่พบข้อสรุปว่า การส่งเสริมการตลาดมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการตลาด คือ การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้เชิงบวกและตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้การส่งเสริมการตลาด ที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่จะกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเป็นกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับประเภทของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตามที่ตนคาดหวังไว้

การส่งเสริมการตลาด (Promotion)

ความหมายของการส่งเสริมการตลาด

การส่งเสริมการตลาด (promotion) หมายถึง กระบวนการทางด้านการติดต่อสื่อสารทางการตลาด ระหว่างผู้ซื้อ ผู้ขาย และผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการซื้อ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลชักจูงใจ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ รวมทั้งเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติ ความรู้สึก และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการส่งเสริมการตลาดจึงเป็นการประสานงานของผู้ขายในการพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อแจ้งข้อมูลและจูงใจในการขายสินค้าและบริการหรือส่งเสริมความคิด การส่งเสริมการตลาดถือเป็นหน้าที่หนึ่งของการตลาด เพื่อการติดต่อกับกลุ่มเป้าหมาย โดยข่าวสารอาจจะเป็นข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ราคา หรือคนกลางในช่องทางการจัดจำหน่ายก็ได้

วัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการตลาด

1. เพื่อแจ้งข่าวสาร (to inform) เป็นการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ข่าวสารแก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
2. เพื่อดึงใจ (to persuade) เป็นการสื่อสารเพื่อชักจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการซื้อสินค้าหรือบริการของบริษัท
3. เพื่อเตือนความทรงจำ (to remind) เป็นการสื่อสารทางการตลาดเพื่อย้ำเตือนกลุ่มเป้าหมายให้เกิดการจดจำในตราสัญลักษณ์ของสินค้าหรือบริการ

ส่วนประสมของการส่งเสริมการตลาด (promotion mix)

ส่วนประสมการส่งเสริมการตลาด หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า การสื่อสารการตลาดเกี่ยวข้องกับ การโฆษณา (advertising) การส่งเสริมการขาย (sales promotion) การขายโดยพนักงานขาย (personal

selling) การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ (publicity and public relations) และการตลาดทางตรง (direct marketing) เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการติดต่อสื่อสารทางการตลาดขององค์การ โดยองค์กรหรือธุรกิจใช้ในการโนมน้าวใจ การชักจูงลูกค้า (Philip Kotler 2007) เป็นการประสานงานของผู้ขายในการพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อแจ้งข้อมูลจูงใจลูกค้าเพื่อขายสินค้าและบริการหรือความคิด (องอาจ ปทะวานิช, 2550) มีรายละเอียดดังนี้

1. การโฆษณา (advertising) เป็นรูปแบบการเสนอขาย ความคิด สินค้าหรือบริการ โดยไม่ใช้พนักงานขาย และต้องมีการจ่ายเงินโดยผู้อุปถัมภ์รายการ การโฆษณาจึงมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการเสนอขายสินค้า บริการ หรือความคิดโดยการใช้สื่อ และต้องมีการจ่ายเงินค่าสื่อโดยผู้อุปถัมภ์รายการ

2. การส่งเสริมการขาย (sales promotion) กิจกรรมระยะสั้นที่ใช้ส่งเสริมการขายที่นอกเหนือจากการโฆษณา การขายโดยใช้พนักงานขายและการประชาสัมพันธ์ซึ่งสามารถกระตุ้นความสนใจ การทดลองใช้ หรือการซื้อของลูกค้าขั้นสุดท้ายหรือบุคคลอื่นในช่องทางการจัดจำหน่ายแต่ละระดับ “หรืออาจกิจกรรมระยะสั้น ซึ่งใช้ช่วยและเสริมการขายโดยใช้พนักงานและการโฆษณา” การส่งเสริมการขายอาจใช้ร่วมกับการโฆษณา หรือการขายโดยพนักงานขาย

3. การขายโดยพนักงานขาย (personal selling) เป็นการติดต่อสื่อสารทางตรงแบบเผชิญหน้าระหว่างผู้ขายและลูกค้าที่คาดหวัง การขายโดยใช้พนักงานขาย ถือเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication)

4. การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ (publicity and public relations) เป็นการส่งเสริมการขายโดยไม่ใช้บุคคล ไม่มีการจ่ายเงินจากองค์กรที่ได้รับผลประโยชน์จากการให้ข่าวนั้น “การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มที่เป็นลูกค้าและไม่ใช้ลูกค้า” ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนทั่วไป พนักงานในองค์กร ผู้ถือหุ้น และหน่วยราชการ หรืออาจหมายถึง ความพยายามที่มีการวางแผนโดยองค์กรหนึ่งเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ให้เกิดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การให้ข่าวจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งของการประชาสัมพันธ์

5. การตลาดทางตรง (direct marketing) หมายถึง การทำการตลาดไปสู่กลุ่มผู้บริโภคโดยตรง โดยอาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภค หรือกลุ่มเป้าหมายให้โอกาสในการตอบกลับ อีกทั้งจะต้องมีการพัฒนาฐานข้อมูลของลูกค้า (customer database) ขึ้นมาด้วย

ลักษณะของการตลาดทางตรง

1. เป็นระบบการกระทำร่วมกัน (interactive system) หมายถึง เป็นกิจกรรมทางตรงที่ได้ผลทั้งสองทาง (two-way communication) ระหว่างนักการตลาดกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

2. ให้โอกาสในการตอบกลับ (opportunity to respond)

3. สามารถทำที่ใดก็ได้ (take place at any location) ผู้ซื้อไม่จำเป็นต้องไปที่ร้านค้าเมื่อซื้อสินค้า

4. สามารถวัดได้ (measurable) โดยวัดจากการตอบกลับของลูกค้า

5. มีการวางกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่แน่นอน (precision targeting)

6. เป็นกลยุทธ์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ (invisible strategies) ทำให้คู่แข่งไม่ทราบว่าเรากำลังทำอะไรกับใคร

กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด (Promotion Strategy)

กลยุทธ์ผลัก (Push Strategy) หมายถึง การที่ผู้ผลิตใช้การส่งเสริมการตลาดมุ่งที่คนกลางในช่องทางการจัดจำหน่ายของผู้ผลิต หรืออาจหมายถึง การใช้ความพยายามในการส่งเสริมการตลาดเพื่อช่วยการขายโดยมุ่งที่สมาชิกในช่องทาง เพื่อจูงใจคนกลางให้สั่งซื้อ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิต โดยทั่วไปผู้ผลิตจะส่งเสริมมุ่งที่ผู้ค้าส่งก็จะให้กลยุทธ์หลักกับผู้ค้าปลีกเพื่อให้พ่อค้าปลีกเข้าถึงลูกค้าผู้บริโภค เครื่องมือที่ใช้มากสำหรับกลยุทธ์หลัก คือการขายโดยใช้พนักงานขายและอาจใช้เครื่องมือส่งเสริมการขายช่วยการสาธิตหรือช่วยการจัดแสดงสินค้าให้กับร้านค้าคนกลาง

กลยุทธ์ดึง (Pull Strategy) หมายถึง การมุ่งส่งเสริมสินค้าไปยังผู้ใช้คนสุดท้าย (End User) เพื่อให้เข้ามาถามซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิตจากคนกลาง ผู้ใช้ขั้นสุดท้ายส่วนใหญ่จะเป็นผู้บริโภคขั้นสุดท้าย กลยุทธ์นี้ต้องใช้การโฆษณาอย่างมากรวมกับการส่งเสริมการขายที่เป็นไปได้ เช่น ของแถม จัดแสดงสินค้า ฯลฯ กลยุทธ์ดึงมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสร้างความต้องการซื้อของผู้บริโภคให้เกิดขึ้น ทำให้ผู้บริโภคมาถามซื้อสินค้าจากผู้ผลิตจากร้านค้าปลีกใด ๆ ก็ได้ ผู้ค้าปลีกจะไปถามซื้อจากผู้ค้าส่ง ผู้ค้าส่งจะถามซื้อจากผู้ผลิต วิธีนี้จึงถือว่าเป็นการดึงลูกค้าให้มาสนใจผลิตภัณฑ์ของบริษัท

การท่องเที่ยวชุมชน

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยมีการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งครอบคลุมถึง สิ่งแวดล้อม สังคม ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญา ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนเพื่อรองรับผู้มาเยือนอย่างมีประสิทธิภาพ ตามความต้องการที่มีร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยอาจมีหน่วยงานภายนอกเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุน แต่คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้านที่ส่งมอบผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และประสบการณ์การท่องเที่ยวให้แก่ผู้มาเยือนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน (อพท., 2558)

สามารถอธิบายลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) เป็น 2 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ (วีระพล, 2559)

1. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม (สินธุ์ สโรบล, 2559) รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน

ให้เกิดความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน (วีระพล ทองมา, 2558; เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) และยังมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยการจัดการท่องเที่ยวอย่างสมดุลส่งผลให้ประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้จากการท่องเที่ยวย้อนคืนมาสู่ชุมชนและท้องถิ่น (ดร.ชนิ เอมพันธุ์, 2550) เมื่อสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในทุกกระบวนการ เน้นการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมประเมินผล จึงทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเกิดความยั่งยืน (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560)

2. การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้ความหมายเชิงปฏิบัติการดังกล่าวได้ถูกเขียนขึ้นภายใต้ข้อสรุปที่เกิดจากการดำเนินงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน และเพื่อชุมชน อันเป็นความพยายามของชุมชนเองที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว (Tourism Identity) ให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่ถูกท่องเที่ยว (สินธุ์ สโรบล, 2559) และยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นกับผู้มาเยือน (ดร.ชนิ เอมพันธุ์, 2550) การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถช่วยกันเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน (สุตถนอม, 2559)

จากลักษณะดังกล่าว การท่องเที่ยวชุมชนจึงเป็นการนำสิ่งที่ชุมชนมีมาเสนอต่อนักท่องเที่ยว ผ่านการบริหารจัดการอย่างสมดุลลงตัวจนอาจจะกล่าวได้ว่า แหล่งท่องเที่ยว ชุมชนท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวต่างเลือกซึ่งกันและกัน การบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนออกสู่สายตาโลกภายนอก เป็นการแสดงถึงคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ ไม่เพียงแต่เป็นการหารายได้มาเลี้ยงชีพของคนในชุมชนเอง แต่ยังเป็นการต่อลมหายใจให้รากเหง้า และความเป็นมาของแต่ละชุมชนให้คงอยู่ต่อไป การท่องเที่ยวชุมชนจึงเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจน วิถีถิ่นไว้ผ่านการบอกเล่าต่อ ๆ ไป และสิ่งสำคัญที่การท่องเที่ยวชุมชนทำให้เกิดคือ การร่วมกันรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ การใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และผู้มาเยือน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนตามนิยาม คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว พจนานุกรม และสมภาพ ยี่จ่อหอ (2556) อธิบายว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนมี 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และ การเรียนรู้ และองค์ประกอบการท่องเที่ยวตามแนวคิดของ (Dickman (1996) อ้างถึงใน ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ กิจกรรมการท่องเที่ยว องค์กรชุมชนและเจ้าของ ภูมิปัญญา การมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการอย่างยั่งยืน การสร้างการเรียนรู้ และ

การพัฒนาคุณภาพชีวิต (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560) โดยผู้เขียนได้นำ 2 แนวคิดมาประยุกต์และพัฒนาเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ข้อ ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ ในการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยว ในลักษณะสร้างการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ใช้ชีวิตเช่นเดียวกับสมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างประสบการณ์จริงให้กับนักท่องเที่ยว โดยเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว หรือสมาชิกในชุมชนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาเยือน รวมถึงการสร้างการตระหนักรู้ว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและเจ้าของภูมิปัญญา มีการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนที่เข้มแข็ง ประสานงานกันอย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจอันดีต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

3. สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งต่าง ๆ มีไว้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างสะดวกสบาย ได้แก่ บริการขนส่ง ที่พัก สถานที่ส่วนกลางของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการเดินทาง

4. การจัดการอย่างยั่งยืน การบริหารการท่องเที่ยวในภาพรวม รวมถึงการกำหนดกฎ กติกาในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว สร้างกลไกในการปฏิบัติงานอย่างมีความสุข จัดสรรผลประโยชน์กระจายสู่สมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม กำหนดค่าบริการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม และจัดสรรเงินจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาชุมชน

5. พัฒนาคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชน การท่องเที่ยวต้องสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว รายได้จากสินค้าที่ระลึกการท่องเที่ยว บ้านเรือน และแหล่งท่องเที่ยวสะอาด สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงสมาชิกในชุมชนก็ได้รับประโยชน์ไปด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอาศัยสมาชิกภายในชุมชนที่มีความสามัคคีและมีโอกาสหารายได้เพิ่มมากขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว จากการมีโอกาสนใกล้ชิดกัน มีการพูดคุยกันมากขึ้น รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องจากผู้รู้และผู้มีประสบการณ์เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวและได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ตลอดจนการกำหนดให้มีการประเมินผลและสรุปบทเรียนทุกครั้งของกิจกรรม จะส่งผลให้ชุมชนข้างเคียงเกิดการตื่นตัวและสนใจในกิจกรรมไปด้วย (สุดถนอม ตันเจริญ, 2559)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าองค์ประกอบและรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบอื่น เพราะไม่เน้นการสร้างรายได้จำนวนมากในคราวเดียว หากแต่เน้นการเข้ามาสัมผัส

ประสบการณ์ของคนที่ชื่นชอบวิถีชุมชนมากกว่า นักท่องเที่ยวไม่สามารถชมบางสิ่งในบางเวลา และนักท่องเที่ยวต้องรู้จักเรียนรู้และยอมรับความเป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชน และชุมชนยังต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชน โดยเฉพาะเรียนรู้ด้านการส่งเสริมการตลาดมากขึ้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

การส่งเสริมการตลาดจึงเข้ามามีบทบาทที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ โดยเริ่มต้นจากเครื่องมือการส่งเสริมการตลาด 2 ข้อแรกคือ การโฆษณา และการให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนออกไปสู่นักท่องเที่ยว ควรแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ วิถี และกิจกรรมที่ชุมชนมี เพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวสนใจ เครื่องมือต่อไปที่สำคัญที่จะสามารถปิดการขาย หรือทำให้นักท่องเที่ยวตกลงใจในการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน คือ การขายโดยพนักงานขาย และการตลาดทางตรง ชุมชนต้องเตรียมคนที่สามารถตอบคำถามสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเที่ยวในชุมชน ทั้งด้านออนไลน์และออฟไลน์ หมายความว่า นักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาที่ช่องทางใด ก็จะได้รับคำตอบ และสามารถจองที่พักหรือโปรแกรมท่องเที่ยวได้ทันที สำหรับเครื่องมือการส่งเสริมการตลาดในลำดับสุดท้าย คือ การส่งเสริมการขาย ในมุมมองของการท่องเที่ยวชุมชน ไม่ได้หมายถึงการลดราคา แต่เป็นการทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกคุ้มค่ากับสิ่งที่จ่ายไป เป็นการมอบประสบการณ์ที่มีค่า ที่ไม่สามารถหาที่ไหนได้ เป็นต้น

การส่งเสริมการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวชุมชน

เป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการตลาด คือ การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้เชิงบวกและตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้การส่งเสริมการตลาดที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่จะกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังเป็นกำหนดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตามที่ตนคาดหวังไว้เครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการตลาด ได้แก่

1) การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม จะใช้การประชาสัมพันธ์ควบคู่กับการโฆษณา เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสามารถสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวไปยังกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ใช้การโฆษณาเพื่อนำเสนอขายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวได้เร็วขึ้น

2) การส่งเสริมการขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมมักจะมีรูปแบบที่เป็นการเข้าร่วมงานส่งเสริมการขายกับหน่วยงานอื่น อาทิ การเข้าร่วมการส่งเสริมการขายในงานกิจกรรมหรืองานเทศกาลที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนจัดขึ้น นอกจากนี้การลดราคาสินค้าและบริการบางช่วงเวลาและการให้บริการเพิ่มเติมในโอกาสพิเศษ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดการเดินทางท่องเที่ยวและซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมได้

3) การขายโดยบุคคล ในการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเสนอขายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยพนักงานขาย แต่เป็นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและผลิตภัณฑ์ ในการ

ท่องเที่ยวผ่านบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารนักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นศูนย์กลางในการนำเสนอข้อมูลและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม

4) การส่งเสริมการตลาดแบบปากต่อปาก เป็นการนำเสนอสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและคุณภาพ เพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนและเกิดการบอกต่อไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะการบอกผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, การเขียน Blog เป็นต้น ซึ่งสื่อเหล่านี้มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน (มนรัตน์, 2559)

บทสรุป

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน ลักษณะการท่องเที่ยวมุ่งสร้างการปฏิสัมพันธ์ และความผูกพันระหว่างเจ้าบ้าน (Host) กับผู้มาเยือน (Guest) ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ เข้าใจถึงรากเหง้า (Authenticity) ของชุมชนอย่างลึกซึ้ง เน้นความยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้ด้วยเครื่องมือการส่งเสริมการตลาด โดยจะต้องใช้เครื่องมือทั้ง 5 อัน ได้แก่ การโฆษณา การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย การใช้พนักงานขาย และการตลาดทางตรง โดยรูปแบบการส่งเสริมการตลาดดังกล่าวจะต้องแตกต่างจากการส่งเสริมการตลาดสำหรับสินค้าทั่วไป กล่าวคือ การโฆษณา การให้ข่าวและการประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขาย จะต้องเป็นการสื่อสารที่จูงใจ และสร้างความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และบอกเล่าถึงเรื่องราววิถีที่ทรงคุณค่าให้นักท่องเที่ยว และนำการใช้พนักงานขาย และการตลาดทางตรง มาเป็นเครื่องมือในการปิดการขายและบริหารลูกค้า สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักท่องเที่ยว เพื่อให้ช่วยเป็นกระบอกเสียงส่งต่อเรื่องราวการท่องเที่ยวชุมชนไปยังนักท่องเที่ยวรายอื่น ๆ โดยการใช้เครื่องมือการส่งเสริมการตลาดทั้งหมด ยังคงเน้นการนำเสนอวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเป็นรากเหง้าของชุมชน สื่อออกไปให้นักท่องเที่ยวและผู้พบเห็นมีความสนใจ และต้องการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อีกทั้งยังต้องนำเสนอ เน้นย้ำถึงการรักษาสภาพท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้มีความยั่งยืนในอนาคต นำไปสู่การสร้างแบรนด์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ และการได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง/References

งานองค์ความรู้ สำนักบริหารยุทธศาสตร์ ร่วมกับสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชนองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). *ใส่ใจไปเที่ยวกับ อพท.* สืบค้นเมื่อวันที่

- 28 ธันวาคม 2563, จาก <https://tis.dasta.or.th/dastaknowledge/wp-content/uploads/2018/02/1-Community-Based-Tourism.pdf>.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*. 13(2), 25-46.
- ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์. (2550). *การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- พจนา สอนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ, สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน.
- มนรัตน์ ใจเอื้อ. (2559). รูปแบบการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม:ชุมชนบางหลวง ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการศรีปทุมชลบุรี*. 12(3). 12-24.
- วีระพล ทองมา และประเจต อำนาง. (2547). *ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วีระพล ทองมา. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism :CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2561, จาก www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.
- สินธุ์ สโรบล. (2559). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดประสบการณ์จากภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: โครงการประสานงานวิจัย และพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2559). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบางขันแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*. 13(2). 1-24
- องอาจ ปทะวานิช. (2550). *การโฆษณาและกลยุทธ์การส่งเสริมการขาย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว
- Kotler, P., Bowen, J., & Makens, J. (2003). *Marketing for hospitality and tourism*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Kotler, Philip. (2007). *A framework for marketing management*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Misiura, S. (2006). *Heritage marketing*. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.